

FORHOLDET MELLOM STRAFFELOVEN § 60 A OG STRAFFELOVEN §§ 276 A OG B

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 582
Leveringsfrist: 25. april 2011

Til sammen 16 869 ord

18.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>TEMA FOR OPPGAVEN</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>KILDER OG METODE</u>	<u>4</u>
<u>3</u>	<u>STRAFFELOVEN § 60 A</u>	<u>7</u>
3.1	Innledning	7
3.2	Bakgrunnen for bestemmelsen	9
3.3	Vilkår for anvendelse av strl. § 60 a	14
3.3.1	Antall personer – tre eller flere	16
3.3.2	Den kriminelle virksomheten	17
3.3.3	Organisering	19
3.4	Rettspraksis	26
3.5	Evaluerings av rettspraksis	29
<u>4</u>	<u>STRAFFELOVEN §§ 276 A OG B</u>	<u>35</u>
4.1	Innledning	35
4.2	Bakgrunnen for bestemmelsene	38
4.3	Vilkår for anvendelse av korrupsjonsbestemmelsene	41
4.3.1	Passiv korrupsjon	41
4.3.2	Aktiv korrupsjon	47
4.3.3	Grov korrupsjon	48
4.4	Rettspraksis	50
<u>5</u>	<u>SPØRREUNDERSØKELSE OG SVAR</u>	<u>58</u>

<u>6</u>	<u>SAMMENFATNING OG VURDERING</u>	<u>63</u>
6.1	Sammenfatning	63
6.2	Vurdering	64
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>67</u>
<u>8</u>	<u>VEDLEGG</u>	<u>A</u>

1 Tema for oppgaven

Tema for oppgaven er forholdet mellom strl.¹ § 60 a, straffeskjerpelsen når en lovovertrедelse er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, og strl. §§ 276 a og b om henholdsvis simpel og grov korrupsjon.

Bestemmelsene ble vedtatt på samme dag – 4.7.2003, blant annet som følge av konvensjonsforpliktelser som Norge er bundet av, se nedenfor.² Bestemmelsene ble gitt øyeblikkelig ikrafttredelse.

Strl. § 60 a åpner for skjerpet straff med inntil fem års fengsel dersom forbrytelsen er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Korrupsjon på sin side er noe som krever samarbeid mellom flere personer - minst en innenfor og minst en utenfor den organisasjon som blir utsatt for korrupsjon. Det burde derfor i utgangspunktet ligge til rette for å bruke § 60 a også i korrupsjonstilfeller. Dette er også omtalt i forarbeidene. I Ot.prp. nr. 78 (2002-2003)³ som omhandler korrupsjon, er forholdet til § 60 a omtalt på side 44. Følgende siteres:

“Departementet har sett Straffelovrådets forslag i sammenheng med forslaget til ny straffelov § 60 a, se Ot.prp. nr. 62 (2002-2003). Dette forslaget forelå ikke da Straffelovrådet avga sin utredning, og innebærer at strafferammen forhøyes med inntil det dobbelte, men maksimalt med fem år, dersom den aktuelle handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminalitet. Samlet vil de to forslagene innebære at ett enkeltstående tilfelle av organisert grov korrupsjon kan straffes med fengsel inntil 15 år.

¹ Almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10

² Oppgaven side 12 og 38

³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

Annet punktum i forslaget til ny § 60 a gjør det klart at regelen om skjerpet straff når en forbrytelse er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, også skal ha betydning i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig betydning. Ved mistanke om organisert grov korrupsjon vil det derfor eksistere en adgang til kommunikasjonsavlytting, jf. straffeprosessloven § 216 a første ledd bokstav a, selv om straffeloven § 276 b isolert sett bare skulle åpne for straff i form av fengsel inntil seks år.”

Ut fra det som er kommet til uttrykk i proposisjonen skulle man tro at det i tiden etter bestemmelsenes ikrafttredelse 4.7.2003 hadde vært flere saker hvor strl. § 60 a ble anvendt sammen med korrupsjonsbestemmelsene. Dette er imidlertid ikke tilfellet. I oppgaven tar jeg sikte på å belyse nærmere i hvilken utstrekning bestemmelsene har blitt anvendt samtidig, samt hvorfor dette ikke har skjedd i større utstrekning enn det som faktisk er tilfellet.

Noen prosessuelle regler kan være av betydning for spørsmålet om samtidig anvendelse av bestemmelsene. Jeg vil derfor innledningsvis trekke frem noen relevante forhold:

- Da strafferammen for grov korrupsjon er inntil 10 års fengsel, vil en sak hvor tiltale etter § 60 a er tatt ut bli behandlet med lagrette, jfr. strpl.⁴ § 352.⁵ Forholdet er med andre ord at strafferammen på inntil 10 år ved grov korrupsjon i seg selv er tilstrekkelig til behandling med lagrette. Tiltale også etter § 60 a har derfor ingen betydning i forhold til dette spørsmålet.

⁴ Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

⁵ Når det gjelder de øvrige formuesforbrytelsene, hvor strafferammen for grov overtredelse er fengsel i inntil seks år, jfr. for eksempel grovt tyveri (strl. § 257, jfr. § 258), grovt bedrageri (strl. § 270, jfr. § 271), grov utroskap (strl. § 275, jfr. § 276) og grovt underslag (strl. § 255, jfr. § 256), skal i utgangspunktet lagmannsretten ikke settes med lagrette. Dette følger av strpl. § 352, som fastsetter at lagrette kun skal anvendes når anken gjelder straff for forbrytelse som kan medføre fengsel i “mer enn 6 år”. Hvis det imidlertid også er tatt ut tiltale etter § 60 a, øker strafferammen. Dette fører derfor til at lagmannsretten i slike saker skal settes med lagrette.

- Videre har strafferammen for grov korrupsjon på inntil 10 år den konsekvens at retten ikke kan settes med en dommerfullmektig, jfr. strpl. § 276 fjerde ledd. Det vil derfor ikke ha noen betydning for rettens sammensetning at tiltale også tas ut etter § 60 a.
- Når det gjelder aktoratet i saker om grov korrupsjon, hører dette inn under statsadvokatene, jfr. strpl. § 76 tredje ledd. På samme måte som ved rettens sammensetning vil en tiltale også etter strl. § 60 a i utgangspunktet ikke ha noen betydning for dette spørsmålet, fordi strafferammen på inntil 10 års fengsel ved grov korrupsjon uansett krever at aktoratet utføres av en statsadvokat.
- Tiltale etter strl. § 60 a skal i henhold til forarbeidene⁶ få betydning for de bestemmelser som tillegger strafferammene rettslig betydning, for eksempel utvidet inndragning etter strl. § 34 a og fristene for foreldelse etter strl. § 67.

⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) side 34

2 Kilder og metode

De mest sentrale forarbeider er følgende:

- Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
- Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

Etter vedtakelsen i juli 2003 er det kommet en rekke dommer hvor strl. § 60 a og §§ 276 a og b er anvendt. Det foreligger også en del litteratur om bestemmelsene, blant annet en rekke masteroppgaver.⁷ Tema for denne oppgaven er imidlertid ikke strl. § 60 a eller strl. §§ 276 a og b hver for seg, men derimot forholdet mellom disse bestemmelsene, det vil si i hvilken utstrekning straffeskjerpelse i henhold til § 60 a er blitt brukt i korrupsjonssaker.

Som følge av valget av tema vil det kunne være forskjellige spørsmål i tilknytning til bestemmelsene som kunne ha vært mer inngående behandlet. Jeg har imidlertid forsøkt å konsentrere fremstillingen om de sider ved bestemmelsene som har betydning for forholdet mellom dem, det vil si i hvilken utstrekning de i konkrete saker har vært eller kunne ha vært anvendt samtidig.

⁷ DUO - digitale utgivelser ved UiO (Universitetet i Oslo) - inneholder vitenskapelige publikasjoner som er forfattet/publisert ved UiO: <http://www.duo.uio.no/sok/search.html?ORGID=87>

Da jeg startet på oppgaven i januar 2011 var det ingen dommer i Lovdata avsagt av Høyesterett eller lagmannsrettene hvor § 60 a er kommet til anvendelse i korrupsjonssaker. Etter denne tid er det imidlertid avsagt en dom av Borgarting lagmannsrett⁸ hvor tre brødre var tiltalt både etter strl. § 60 a og etter korrupsjonsbestemmelsene. Denne dommen vil i det etterfølgende bli benevnt "Bærums-saken". Dommen er i skrivende stund ikke rettskraftig.

Da det ikke foreligger høyesterettsdommer hvor § 60 a er anvendt sammen med korrupsjonsbestemmelsene, har man ikke den rettskildemessige veiledning som en klar høyesterettsdom kunne ha gitt. Ved siden av lagmannsrettsdommen i Bærums-saken er man derfor i forhold til oppgavens tema begrenset til å søke veiledning i lovteksten, forarbeidene og den omtale som finnes i litteraturen.⁹

Når det gjelder rettspraksis om dette temaet, er det flere dommer om korrupsjonshandlinger og også dommer om organisert kriminalitet avsagt etter 2003 som ikke er av interesse, da de straffbare forhold fant sted før de nye lovbestemmelsene trådte i kraft 4.7.2003. I disse dommene er korrupsjonshandlingene straffet etter bestemmelsene om utroskap og grov utroskap, jfr. strl. §§ 275 og 276, da det var disse bestemmelser man brukte ved korrupsjon før man i juli i 2003 fikk egne korrupsjonsbestemmelser i straffeloven.

Når det gjelder de korrupsjonsdommer hvor lovovertrедelsen har funnet sted etter 4.7.2003, kan man lese av domsreferatene at det ikke er tatt ut tiltale etter § 60 a.¹⁰ Unntaket er tidligere nevnte dom fra Borgarting lagmannsrett - Bærums-saken. Forholdet må derfor ha vært at påtalemyndigheten enten ikke har vurdert anvendelse av § 60 a sammen med de aktuelle korrupsjonstilfellene, eller har kommet til at vilkårene for å anvende § 60 a ikke foreligger. I et spørreskjema, som jeg har sendt ut til statsadvokatembetene og Økokrim, jfr. oppgavens kapittel 5 nedenfor, er dette noe jeg har bedt om opplysninger om. Det vil si

⁸ LB-2009-048300-2

⁹ Nevnte dom fra Borgarting lagmannsrett – Bærums-saken – ble avsagt 18.3.2011.

¹⁰ For eksempel RT-2010-1624, RT-2008-1473 (Murud-dommen) og LE-2008-46619 (Vannverksaken)

om § 60 a har blitt vurdert i forbindelse med korrupsjonssaker, og i så fall hva som har ført til at denne bestemmelsen ikke har vært inntatt i tiltalen. Jeg har i alt fått 10 svar på 12 henvendelser.

Årsaken til at jeg har sendt forespørsler til statsadvokatene og ikke til politidistriktene, skyldes påtalereglene i straffeprosessloven. Hvis § 60 a anvendes sammen med korrupsjonsbestemmelsene, vil strafferammen være inntil 15 års fengsel (for grov korrupsjon). Da hører det inn under statsadvokaten å ta ut tiltale, jfr. kapittel 7 i straffeprosessloven.¹¹ Dette gjelder også dersom det kun er aktuelt å ta ut tiltale etter strl. §§ 276 a og b, uavhengig av strl. § 60 a, jfr. strafferammen på inntil 10 år for grov korrupsjon.

I det følgende vil først de aktuelle bestemmelsene bli presentert nærmere, sammen med aktuell rettspraksis. Jeg vil så redegjøre for henvendelsen jeg har sendt til de 10 statsadvokatembetene, samt Økokrim og Det nasjonale statsadvokatembete, der jeg har spurt om en oversikt over hvor mange saker de eventuelt har hatt der strl. § 60 a er brukt i forbindelse med korrupsjon. Til slutt følger en sammenfatning og vurdering av det som er blitt behandlet i oppgaven.

¹¹ Strpl. §§ 63-67

3 Straffeloven § 60 a

3.1 Innledning

Bestemmelsen om organisert kriminalitet er inntatt i straffelovens kapittel 5 *“Om betinget dom og om grunner til at straffen kan settes ned eller forhøyes.”* Bestemmelsen står i samme kapittel som konkurransbestemmelsene, jfr. strl. §§ 62-64, og virker på samme måte som disse, det vil si som en straffeskjerpelse. Man kan derfor ikke dømmes etter § 60 a alene, men kun sammen med andre bestemmelser. Dette kan for eksempel være formuesforbrytelser eller narkotikakriminalitet, jfr. at strl. § 60 a er anvendt i flere narkotika saker.¹²

Domfellelse etter strl. § 60 a hører inn under skyldspørsmålet. Dette ble slått fast av Høyesterett i kjennelse avsagt 7.2.2006.¹³ Før denne kjennelsen hadde det tydeligvis vært noe usikkerhet rundt dette. Således opphevet Høyesterett i en annen dom¹⁴ avsagt samme dag - 7.2.2006 - en lagmannsrettsdom fordi lagmannsretten feilaktig hadde lagt til grunn at strl. § 60 a hørte inn under straffutmålingen.¹⁵

Samtidig med strl. § 60 a ble strl. § 162 c vedtatt.¹⁶ Denne bestemmelsen gjør det straffbart å inngå et forbund med noen om å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst tre år. Bestemmelsen rammer derfor selve inngåelsen av forbundet og står dermed på egne ben, mens strl. § 60 a kun kan anvendes sammen med andre straffebestemmelser.

¹² For eksempel den kjente Wonderboy-saken (RT-2008-1217)

¹³ RT-2006-111 avsnitt 34 og 35

¹⁴ RT-2006-120

¹⁵ RT-2006-120 avsnitt 41-43

¹⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003)

Strl. § 162 c er omtalt i samme proposisjon som § 60 a, det vil si Ot.prp. nr. 62 (2002-2003). Det faller utenfor oppgavens tema å gå nærmere inn på denne bestemmelsen.

Strl. § 60 a er generell, og gjelder både for straffeloven og for spesiallovgivningen.¹⁷ Strl. § 60 a er for eksempel anvendt i saker¹⁸ om tolloven¹⁹ og alkoholloven.²⁰

Strl. § 60 a ble vedtatt 4.7.2003 og lyder som følger:

“Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel.

Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.

Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt.”

Straffeloven av 2005²¹ har videreført bestemmelsen om organisert kriminalitet i § 79 første ledd bokstav c, dog med noen endringer. Med unntak av kapittel 16 om “*Folkemord, forbrytelse mot menneskeheten og krigsforbrytelse*”, jfr. straffeloven av 2005 § 411, har denne straffeloven foreløpig ikke trådt i kraft.²² Den øvre strafferammen vil fortsatt

¹⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 93, og Politidirektoratet *Organisert kriminalitet i Norge – Trusselbildet, utfordringer og anbefalte tiltak 2008/2009*, mai 2009 side 5

¹⁸ For eksempel RT-2009-1109 og RT-2007-1409

¹⁹ Lov om toll og vareførsel (tolloven) av 21. desember 2007 nr. 119

²⁰ Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven) av 2. juni 1989 nr. 27

²¹ Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28

²² Tidspunkt for ikrafttredelse av straffeloven av 2005 vil bli bestemt ved lov, jfr. side 477 i Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av

fordobles dersom den straffbare handlingen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Forskjellen er imidlertid at i straffeloven av 2005 § 79 er den maksimale forhøyelsen seks år, mens den er fem år i den nåværende straffelovs § 60 a.

Paragraf 79 i straffeloven av 2005 har fått overskriften “*Fastsetting av straff ut over lengstestrafen (flere lovbrudd, gjentakelse, organisert kriminalitet)*”, og har derfor et videre nedslagsfelt enn § 60 a i 1902-loven.

Ved siden av Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.), utgjøres forarbeidene også av:

- Innst.O.nr. 118 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
- NOU 2000:24 Et sårbart samfunn. Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet

3.2 Bakgrunnen for bestemmelsen

Bakgrunnen for strl. § 60 a er gjengitt på side 7 flg. i Ot.prp. nr. 62 (2002-2003), hvorfra siteres:

spesiell del og tilpasning av annen lovgivning). I følge dr. juris Kjell V. Andorsen i publikasjonen “*Ytring – Endret straffenivå i lovforarbeider*” i Tidsskrift for strafferett (TFST-2009-429) side 431, antas det av Justisdepartementet at straffeloven av 2005 tidligst vil tre i kraft 1.1.2012.

“Fremveksten av organisert kriminalitet stiller samfunnet overfor særlige utfordringer. Organisert kriminalitet utgjør generelt sett en større trussel mot samfunnet og den enkelte enn annen kriminalitet, og den kan være vanskeligere å bekjempe ... Kriminelle organisasjoner har ofte en hard, indre justis med bruk av trusler og vold, som gjør at miljøene blir svært lukkede og dermed vanskelige å trenge inn i. Organiserte kriminelle grupper opptrer dessuten i mange tilfeller på tvers av landegrensene.”

Det gis i proposisjonen uttrykk for at utviklingen av den organiserte kriminaliteten må møtes med mottiltak,²³ jfr. for eksempel følgende sitat:

“Enkelte typer særlig grov og samfunnsskadelig kriminalitet er i ferd med å bli mer utbredt. Denne organiserte kriminaliteten med sterke innslag av vold, trusler og represalier, er en alvorlig trussel mot rettsstaten, og må bekjempes konsekvent og effektivt, nasjonalt og internasjonalt.”

Videre²⁴ uttaler Stortingets justiskomite i B.innst.S. nr. 4 (2002-2003):²⁵

”Komiteen ser med bekymring på økningen i den organiserte kriminaliteten, som ofte er grenseoverskridende. Organisert kriminalitet representerer en langt større trussel mot samfunnet og samfunnsordenen enn tradisjonell kriminalitet, samtidig som den er vanskeligere å bekjempe. Den organiserte kriminaliteten omfatter alt fra narkotika- og spritsmugling, hvitvasking av penger og annen økonomisk kriminalitet, menneskesmugling og handel med kvinner. Det finnes også forbindelser til terrorvirksomhet innenfor denne kategorien av kriminalitet. De benytter seg av avansert teknologi og knytter gjerne sin aktivitet til aktiviteter som er, eller fremstår som, lovlige. ...

²³ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 7

²⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 7

²⁵ B.innst.S. nr. 4 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2003 vedkommende rammeområde 5, Justis- og politidepartementet

Komiteen vil påpeke at det er svært viktig at Norge fortsetter å ta aktivt del i et internasjonalt justissamarbeid som tar sikte på å bekjempe alvorlig kriminalitet og internasjonal terrorisme. ...

Komiteen er kjent med at Norge sammenlignet med andre land på flere felt har lavere straffnivå innen organisert kriminalitet. For lave strafferammer innen organisert kriminalitet kan medføre at politiet ikke kan bruke utradisjonelle og ofte nødvendige metoder, som kan være påkrevd for å avdekke kriminelle nettverk. ”

Det ble fra Forsvarskomiteen og Justiskomiteen uttalt følgende²⁶ ved behandling av St.meld. nr. 17 (2001-2002) om samfunnssikkerhet,²⁷ i Innst.S. nr. 9 (2002-2003):²⁸

“Komiteene har merket seg at begrepet organisert kriminalitet ikke har noe entydig innhold, og at det i Norge ikke finnes lovfestet definisjon av begrepet. Det sentrale er imidlertid at det dreier seg om alvorlig vinningsmotivert kriminalitet som baseres på nettverk, ofte på tvers av landegrensene.

Komiteene ser det som en skremmende utvikling at den organiserte kriminaliteten øker så kraftig i mange deler av verden. I mange tilfeller brukes vold, trusler om vold og korrupsjon. Når korrupsjonskulturen flere steder sprer seg like fort blant offentlige tjenestemenn og politikere, kan slik kriminalitet bidra til å destabilisere statsstyret, med derav økt fare for sikkerhetspolitiske kriser. Det er ellers kjent at flere terroristorganisasjoner finansierer sin virksomhet gjennom organisert kriminalitet, for eksempel narkotikahandel. I mange tilfeller blir utbyttet hvitvasket i tilsynelatende lovlig næringsvirksomhet. Dette gir norske myndigheter store nasjonale og internasjonale utfordringer.

²⁶ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 7

²⁷ St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet – Veien til et mindre sårbart samfunn

²⁸ Innst.S. nr. 9 (2002-2003) Innstilling fra forsvarskomiteen og justiskomiteen om samfunnssikkerhet – Veien til et mindre sårbart samfunn

Komiteene vil understreke viktigheten av at Norge deltar på de sentrale internasjonale arenaer for å styrke landenes samarbeid til å bekjempe organisert kriminalitet, korrupsjon og hvitvasking. Dette gjelder særlig opp mot EU, Europarådet og FN.”

På neste side i proposisjonen uttales følgende:

“Departementet slutter seg til justiskomiteens og forsvarskomiteens vurderinger. I proposisjonen her fremmer derfor departementet forslag om lovendringer som vil kunne bidra til kampen mot organisert kriminalitet, og til å gjøre det vanskeligere for organiserte kriminelle grupper å etablere seg eller få ytterligere fotfeste i Norge.”

I proposisjonen²⁹ er det så redegjort for den konvensjon³⁰ som FN vedtok 15.11.2000, og som Norge undertegnet 13.12.2000.³¹ Konvensjonens offisielle navn er “*United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*” (CATOC), og ble undertegnet i Palermo. Konvensjonen kalles derfor ofte for Palermo-konvensjonen.

Palermo-konvensjonen pålegger statene å gjøre det straffbart å inngå forbund (avtale) om å begå alvorlige straffbare handlinger som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Med strl. § 60 a og strl. § 162 c oppfyller Norge disse forpliktelsene.³²

EU har også vært aktiv i kampen mot organisert kriminalitet. Den 21.12.1998 vedtok Det Europeiske Råd en fellesaksjon mot organisert kriminalitet og erklærte at bekjempelse av organisert kriminalitet skal være et høyt prioritert område for EU.³³ I denne forbindelse er følgende uttalt i Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 17 og 18:

²⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 8

³⁰ FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet av 15. november 2000

³¹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 8 og St.meld. nr. 7 (2010-2011) Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats side 16

³² Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 95

³³ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 17 flg.

“Særlig fremheves nødvendigheten av å styrke samarbeidet mellom medlemslandene i forhold til ulovlig narkotikahandel, menneskehandel, terrorisme, ulovlig handel med kunstverk, hvitvasking av penger, grov økonomisk kriminalitet og utpressing og andre voldshandlinger.

Fellesaksjonen inneholder en definisjon av kriminell organisasjon og forplikter medlemslandene til å kriminalisere ulike former for deltakelse i en slik organisasjon.”

Fellesaksjonen definerer kriminell organisasjon på følgende måte,³⁴ i artikkel 1:

“Within the meaning of this joint action, a criminal organisation shall mean a structured association, established over a period of time, of more than two persons, acting in concert with a view to committing offences which are punishable by deprivation of liberty or a detention order of a maximum of at least four years or more serious penalty, whether such offences are an end in themselves or a means of obtaining material benefits and, where appropriate, of improperly influencing the operation of public authorities.”

I proposisjonen³⁵ er det nærmere redegjort for dette, og i den forbindelse uttalt at norsk straffelovgivning i forhold til reglene om organisert kriminalitet bør være harmonisert med de øvrige nordiske land og med EU-landene:

“Den organiserte kriminalitetens globale karakter gjør at ny norsk straffelovgivning langt på vei bør svare til lovgivningen i bl.a. de andre nordiske landene. Det vil kunne gi uheldige signaler dersom norsk lovgivning i større grad enn lovgivningen i EU-landene tillater organisert kriminalitet. I prinsippet kan det oppstå fare for at kriminelle organisasjoner vil bruke Norge som base for sine ulovlige aktiviteter, og mildere lovgivning mot organisert kriminalitet enn i EU-landene kan på lengre sikt vanskeliggjøre norsk deltakelse i ulike former for strafferettslig og straffeprosessuelt samarbeid.”

³⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 18

³⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 18

Av foranstående kan det konstateres at forslaget om ny strl. § 60 a var et resultat både av internasjonale forpliktelser, samt et nasjonalt ønske om å få et bedre verktøy mot de samfunnsskadelige kriminelle grupperingene.

Etter vedtagelsen 4.7.2003 har § 60 a blitt omtalt både i publikasjoner fra politiet og Justisdepartementet³⁶ og i juridisk litteratur.³⁷

3.3 Vilkår for anvendelse av strl. § 60 a

Ut fra lovteksten og det som er inntatt i proposisjonen³⁸ kan de tre vilkårene for å anvende strl. § 60 a beskrives som følger:

1. Det må være en gruppe som er organisert på en slik måte at den faller inn under proposisjonens beskrivelse av organisert gruppe. Av betydning for dette vil være følgende momenter, jfr. proposisjonen side 96:
 - Om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk oppbygging
 - Om gruppen har internasjonale forgreninger
 - Om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene
 - Om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler
 - Om gruppen har eksistert over lengre tid
 - Om gruppen møtes jevnlig mv.

³⁶ Politidirektoratet (2009)

³⁷ Matningsdal, Magnus *Norsk spesiell strafferett*. Oslo, juni 2010 side 53-54, Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*. Samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Harstad 2008 (dog kun omtalt i forbindelse med andre straffebestemmelser) og Larsson (2008)

³⁸ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 93 flg.

2. Gruppen må ha tre eller flere medlemmer.
3. Gruppen må drive med kriminell aktivitet som kan føre til minst tre års fengsel, eller en vesentlig del av virksomheten – i proposisjonen³⁹ angitt til en tredjedel – må bestå i å begå slike handlinger.

Skyldkravet er forsett, jfr. strl. § 40. Den enkelte lovovertreder må med andre ord ha vært klar over at han eller hun er en del av en organisert kriminell gruppe og at de utførte handlinger er en del av denne gruppens virksomhet.

Paragraf 60 a gir en adgang til skjerpet straff ved organisert kriminalitet. Bestemmelsen gir derimot ingen plikt til å skjerpe straffen. Dette fremgår både av forarbeidene⁴⁰ og rettspraksis,⁴¹ samt litteratur.⁴² Hvilken rolle og posisjon vedkommende har hatt i forhold til den organiserte kriminelle gruppen vil spille inn ved avgjørelsen av hvorvidt, og eventuelt hvor mye, straffen konkret skal skjerpes. I en lagmannsretts dom fra 2007⁴³ er det uttrykt at § 60 a har mer teoretisk betydning, da strafferammen for de fleste typer forbrytelser ofte er svært vide. I tillegg er det fastlagt gjennom rettspraksis at graden av samarbeid, organisasjon og rollefordeling uansett er aktuelle straffeutmålingsmomenter.⁴⁴

I en rekke av de dommer, og kjennelser fra Høyesterett, hvor strl. § 60 a er omhandlet er det henvist til sidene 96 og 97 i proposisjonen.⁴⁵

³⁹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 97

⁴⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 93

⁴¹ For eksempel LA-2009-13331, LB-2009-7900 og LB-2007-103906

⁴² Politidirektoratet (2009) side 5

⁴³ LB-2007-103906

⁴⁴ For eksempel RT-2008-1064 avsnitt 18, RT-2008-1217 (Wonderboy-saken) avsnitt 44 og RT-2008-1373 avsnitt 16, LA-2009-13331

⁴⁵ For eksempel RT-2006-111 avsnitt 16 og 33, RT-2007-744 avsnitt 15, LA-2009-13331 og LB-2009-7900

I det følgende vil jeg ta for meg hvert enkelt vilkår, og redegjøre nærmere for hva som ligger i de enkelte. Av hensyn til en pedagogisk oppbygning har jeg valgt å først omhandle vilkåret om tre eller flere medlemmer, deretter kravet til den kriminelle virksomhet, for så til slutt å redegjøre for hva som ligger i begrepet “organisert kriminell gruppe”.

3.3.1 Antall personer – tre eller flere

Det er et vilkår at gruppen må bestå av tre eller flere personer. Her avviker det norske vilkåret fra forannevnte⁴⁶ fellesaksjon fra EU, hvor vilkåret kun er to personer.⁴⁷ En organisert kriminell gruppe i henhold til norsk lovgivning må derfor bestå av minst tre personer, mens en kriminell gruppe slik EU har definert det, ikke behøver å bestå av mer enn to personer.

Det er imidlertid ikke noe vilkår at minst tre må tiltales samtidig. Et eksempel på at færre enn tre personer ble dømt i samme sak, finnes i LB-2006-178648. I denne dommen ble to personer fra Makedonia dømt til fengsel i to år og seks måneder for såkalt skimming⁴⁸ av minibanker i Norge, samt medvirkning til etterfølgende uberettigede kontouttak på ca. 1 million norske kroner, jfr. strl. §§ 145, 258 og 60 a.

Lagmannsretten fant det bevist at skimmingen hadde vært utført av minst seks personer, som til sammen utgjorde en gruppe. Bakgrunnen for dette var blant annet at lagmannsretten fant det uten tvil bevist at de to tiltalte, før de kom til Oslo, hadde planlagt å møte de fire andre, som flyktet fra landet før de ble anholdt. De hadde også avtalt å møtes nettopp for å

⁴⁶ Se oppgaven side 12 flg.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 18

⁴⁸ Skimming vil si å kopiere dataopplysninger fra bankkort når disse brukes i minibanker. Et apparat festes til minibanken på forhånd, og fjernes senere når ønsket resultat er oppnådd. Dataopplysningene brukes deretter til å utføre uberettigede kontouttak.

planlegge og utføre skimmingen. Lagmannsretten la blant annet vekt på at de seks optrådte sammen, blant annet ved at de kommuniserte seg i mellom på felles utenlandsk språk.

Det er i dommen uttrykt at det under gjennomføringen forelå en arbeidsfordeling mellom de ulike personene. Noen stod for montering og demontering av utstyr; andre holdt vakt. Arbeidsfordelingen var videre knyttet til bearbeiding og lagring av innhentet kortinformasjon, noe som krever teknisk kyndighet og særskilt tilpasset utstyr.

De to tiltalte ble derfor funnet å være med i en organisert kriminell gruppe, som bestod av minst seks personer. Antallsvilkåret i § 60 a var dermed oppfylt, selv om ikke tre personer eller flere ble dømt i samme sak.

Lagmannsrettens dom ble anket til Høyesterett, men anken ble nektet fremmet.⁴⁹

Antallsvilkåret knytter seg derfor til gruppen, og ikke nødvendigvis til hvor mange som er tiltalt i en konkret sak. Det vil imidlertid være mer utfordrende å fremskaffe bevis for at antallsvilkåret er oppfylt hvis ikke minst tre personer er tiltalt i samme sak, jfr. at man i så fall må trekke inn forholdet til personer som ikke er på tiltalebenken.

3.3.2 Den kriminelle virksomheten

For å bli dømt etter § 60 a stilles det videre visse krav til den kriminelle virksomheten. Denne må være utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, som driver med kriminalitet av en viss alvorlighetsgrad.

⁴⁹ HR-2007-708-U

Alle personer som har deltatt i virksomheten til en kriminell gruppe kan straffes etter § 60 a, selv personer med mer perifer tilknytning til den organiserte kriminalitet. Graden av delaktighet vil imidlertid ha stor betydning for straffeutmålingen.⁵⁰ Videre fremkommer det tydelig i forarbeidene at et hovedformål med bestemmelsen er *“å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt”*, slik at det ikke nødvendigvis alltid er grunn til å skjerpe straffen for helt perifere aktører.⁵¹

Vilkåret er i lovteksten formulert med to alternativer. Den organiserte gruppen må ha som *“hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.”*

Ved å sette grensen til “minst 3 år” har norske myndigheter senket terskelen i forhold til forannevnte fellesaksjon fra EU, hvor vilkåret er satt til fire år.⁵² I det opprinnelige høringsnotatet som ble sendt ut fra Justisdepartementet 10.11.2002,⁵³ var strafferammen for å kunne anvende § 60 a satt til minst fire år. Det endelige resultat etter kommentarene i høringsrunden, samt etterfølgende behandling i departementet og Stortinget, var at strafferammen ble senket til minst tre år,⁵⁴ det vil si en lavere terskel for å kunne straffe for organisert kriminalitet enn i EU.

I Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) på side 96 og 97 er “vesentlig” omtalt som en tredjedel. Dette innebærer at det ikke er noen vilkår om at gruppens virksomhet hovedsakelig må være av ulovlig karakter. Man kan derfor straffes etter § 60 a selv om omfanget av den ulovlige virksomheten er mindre enn omfanget av den lovlige virksomheten.

⁵⁰ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 52

⁵¹ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 93

⁵² Se oppgaven side 13

⁵³ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 24 flg.

⁵⁴ Jfr. strl. § 60 a annet ledd

Det er i proposisjonen⁵⁵ også uttrykt at man i forhold til “vesentlig” ikke kan trekke en absolutt grense: *“Hvor grensen nærmere skal trekkes må bero på de konkrete omstendigheter i saken, blant annet på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.”*

Det er med andre ord opp til rettspraksis å trekke opp grensene for “en vesentlig del”. Så vidt det kan sees av foreliggende rettspraksis har dette spørsmålet hittil ikke vært satt på spissen.

3.3.3 Organisering

Det er i forarbeidene klart uttrykt at formålet med straffeskjerpelsen er å bekjempe organisert kriminalitet, jfr. foranstående sitater fra proposisjonen. Det er derfor av interesse å se nærmere på hva som ligger i begrepet organisert kriminalitet, blant annet fordi det uttrykte formålet ved en lovbestemmelse vil være et sentralt tolkningsmoment.

Organisert kriminalitet

I Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) er det gjengitt flere definisjoner av organisert kriminalitet. Kjennetegn ved organisert kriminalitet er for eksempel dens mobilitet og grenseoverskridende karakter, det vil si både innenfor og på tvers av landegrenser. Den organiserte kriminaliteten er svært ofte preget av en hard, indre justis med bruk av trusler og vold, og med vinning og makt som to sentrale formål. Videre er denne typen kriminalitet ofte målrettet, godt planlagt og utøves i det skjulte, noe som gjør det vanskelig å oppdage denne formen for kriminalitet.⁵⁶

⁵⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 97

⁵⁶ For eksempel Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 7, 18, 93 flg., 95 flg. og 106

Felles for de mange definisjoner av begrepet organisert kriminalitet er at kriminaliteten utøves i regi av en organisasjon. Også tradisjonell kriminalitet kan være utøvet i et organisatorisk samarbeid. Ikke minst gjelder dette ved narkotikaforbrytelser hvor det ofte vil være en betydelig grad av organisering, for eksempel produsent i ett land, salgsledd i samme land, kurerer til Norge, mottak og oppbevaring i Norge, salg i Norge etc. Strl. § 60 a er derfor anvendt i en rekke narkotika saker.⁵⁷

Europol, som er den Europeiske politiorganisasjonen, har utarbeidet en egen definisjon av organisert kriminalitet,⁵⁸ der minst seks av elleve punkter må være oppfylt. Punkt en, tre, fem og elleve må foreligge som fire av de seks nødvendige punktene.

Definisjonen brukes innen EU og er som følger:

- 1. samarbeid mellom flere enn to personer,**
2. alle har egne tildelte oppgaver,
- 3. samarbeidet strekker seg over lengre eller ubegrensede perioder,**
4. det brukes en form for disiplin og kontroll,
- 5. det foreligger mistanke om alvorlige kriminelle handlinger,**
6. virksomhet foregår i flere land (på internasjonalt nivå),
7. det brukes vold eller annen form for trussel,
8. organiseringen er av kommersiell eller forretningsmessig art,
9. hvitvasking av penger er en del av operasjonene,
10. det utøves innflytelse på politikk, media, offentlig forvaltning, rettsmyndigheter eller økonomi,
- 11. aktivitetene styres av målsetting om vinning og/eller makt.**

⁵⁷ For eksempel RT-2008-1217 (Wonderboy-saken)

⁵⁸ Politidirektoratet (2009) side 5

Definisjonen brukes også av norsk politi,⁵⁹ og i Politidirektoratets rapport “*Organisert kriminalitet i Norge – Trusselbildet, utfordringer og anbefalte tiltak*” fra mai 2009, er EUs definisjon gjengitt på side 5.

Definisjonen er også omtalt i professor Paul Larssons bok “*Organisert kriminalitet*”, utgitt i 2008.⁶⁰

I Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) er imidlertid definisjonen ikke gjengitt. Domstolene har heller ikke ofret EUs definisjon mye oppmerksomhet i sine domspremisser i saker der § 60 a har vært behandlet. Dette er imidlertid forståelig da lovteksten som ble valgt i Norge gjelder organisert kriminell *gruppe*, og dette er et snevrere begrep enn organisert kriminalitet. Ved praktisering av strl. § 60 a er derfor EUs definisjon kun et mer perifert moment. Det avgjørende for norske domstoler er ordlyden i § 60 a, samt forarbeidene og Høyesteretts anvisning på hvordan bestemmelsen skal oppfattes og praktiseres.

Organisert kriminell gruppe

Det må antas at vilkårene om antall medlemmer og forbrytelsens strafferamme er forholdsvis enkle å håndtere. Når det gjelder vilkåret om at det er en gruppe som er organisert slik som beskrevet i proposisjonen, viser rettspraksis at dette vilkåret ikke har vært like uproblematisk. I flere dommer hvor flere har samarbeidet om forbrytelser har resultatet blitt frifinnelse for den delen av tiltalen som omhandler organisert kriminalitet fordi domstolene har kommet til at gruppen ikke er tilstrekkelig organisert.⁶¹

Problemet med strl. § 60 a, slik som det fremgår av proposisjonen, var å finne en lovtekst som favnet det man tok sikte på å ramme, uten at man derved innførte en generell

⁵⁹ Politidirektoratet (2009) side 5 flg.

⁶⁰ Larsson, Paul *Organisert kriminalitet*. Oslo, 2008 side 43

⁶¹ Se for eksempel LB-2008-20980. Dommen er nærmere omtalt nedenfor under oppgavens kapittel 3.4.

straffeskjerpelse for alle former for kriminelt samarbeid. Dette viste seg å være en utfordring, jfr. alle de høringsuttalelser som ble avgitt og som er gjengitt på side 38 flg. i proposisjonen.⁶²

Når man leser høringsuttalelsene, må man imidlertid være klar over at disse ble avgitt i forhold til et forslag om en straffeskjerpelse mot organisert kriminalitet og ikke i forhold til det snevrere begrep organisert kriminell *gruppe*.

For eksempel støttet ikke Oslo statsadvokatembeter forslaget om en generell straffeskjerpingsregel. De viste til at det ikke var godtgjort noe behov for dette, og uttalte følgende på side 46 i proposisjonen:

“Det synes å være bred enighet om at straffbare handlinger som utføres i ‘organisert’ form, bør straffes strengere enn mer tilfeldige straffbare handlinger. Dette ligger godt innenfor gjeldende straffutmålingspraksis. Det er ikke dokumentert noe eksempel fra rettspraksis som etter departementets oppfatning skulle tilsi økede strafferammer. Det er derfor vanskelig å ha noen begrunnet oppfatning om det konkrete behovet for høyere strafferammer. En har merket seg at departementet gir straffeloven § 204 som eksempel på behovet for å skjerpe straffene ved overtredelse av denne bestemmelsen i noen tilfelle. Det ville være vesentlig enklere å gjøre dette der, enn å innføre en generell straffskjerpelse etter upresise kriterier. Vårt inntrykk her er egentlig at det sentrale poeng heller må være at domstolene anvender lovens strafferammer i større skala enn det som i dag synes å være tilfellet.”

Videre var det embetets oppfatning at begrepet “organisert kriminalitet” var for upresist til at det burde knyttes rettsvirkninger til det:

“Det er åpenbart og heller ikke uventet at man i høringsbrevet ikke har klart å gi begrepet et så presist innhold at det er anvendelig i praksis. En vil i den forbindelse bemerke at når departementet ikke selv har lyktes med å formulere en presis lovtekst, vil det være lite

⁶² Ot.prp. nr. 62 (2002-2003)

trolig at domstolene skulle kunne klare dette noe vesentlig bedre. Problemet er egentlig at begrepet 'organisert kriminalitet' ikke lar seg definere på en slik måte at det kan anvendes som et rettslig verktøy for påtalemyndighet og domstoler. Prinsipielt sett er det uheldig at lovgivningen bygger på en begrepsbruk med lavt og uklart presisjonsnivå. I noen sammenhenger er det selvsagt vanskelig å forme dekkende og presise begreper, men dersom dette blir en dominerende faktor, vil det gjøre strafferettssystemet uforutsigbart og lite anvendelig. Å fremme saker med slike lovgivningsverktøy blir risikabelt og kan lett medføre frifinnelser eller nedsatt straff. Dette har også den ikke uvesentlige sideeffekt at belastningen på domstoler og påtalemyndighet vil øke idet ankesakene blir 'prosedable'. Dersom et vagt og upresist begrep blir avgjørende for straffeutmålingen slik at den øker vesentlig ved bruk av kriteriet 'organisert kriminalitet', er det trolig at domstolene under enhver omstendighet vil vise forsiktighet ved lovanvendelsene under straffutmålingen."

Det ble i stedet, fra Oslo statsadvokatembeter - i likhet med riksadvokaten - foreslått at det ble innført en ny straffeutmålingsregel for tilfellene nevnt i sitatet over:

"En slik bestemmelse vil også ha den fordel at det da ikke vil være av så stor betydning å gi helt presise definisjoner av begrepet 'organisert', da dette ikke vil ha avgjørende betydning for den konkrete straffeutmåling. Dette vil likevel aksentuere og tydeliggjøre at den lovgivende myndighet i lovs form ønsker en skjerpelse av straffene der den kriminelle virksomhet skjer i organisert form."

På side 52 i proposisjonen har departementet oppsummert sitt syn etter å ha studert høringsuttalelsene. Resultatet ble en innsnevring av lovbestemmelsen i forhold til det opprinnelige forslaget, jfr. følgende sitat:

"Departementet er også enig med de høringsinstansene som har påpekt at det opprinnelige forslaget var for vidtrekkende når det rettet seg mot handlinger som utøves som ledd i organisert kriminalitet. Straffskjerpingsregelen foreslås i stedet avgrenset til straffbare handlinger som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I tråd med dette foreslås bestemmelsen supplert med den samme definisjonen av en organisert kriminell gruppe som i utkastet til § 162 c. ... Forslaget innebærer en innsnevring av

virkeområdet for bestemmelsen sammenlignet med forslaget i høringsnotat. Godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert kriminell gruppe, vil falle utenfor området for straffskjerpingsregelen. Den nye ordlyden vil dessuten etter departementets syn gjøre straffskjerpingsregelen mindre vag.”

På side 96 og 97 i proposisjonen, i tilknytning til kommentarene til ny § 162 c i straffeloven, som i annet ledd har en ordlyd helt identisk med annet ledd i § 60 a, er innholdet i begrepet “organisert kriminell gruppe” nærmere beskrevet. Følgende siteres:

“I annet ledd defineres uttrykket ‘kriminell gruppe’. Definisjonen bygger på FN-konvensjonen artikkel 2 bokstav a, men er ikke fullt ut sammenfallende.

Det første vilkåret i definisjonen er at det må foreligge en ‘organisert gruppe’. I dette ligger at gruppen må ha en viss struktur og varighet. Mafialiknende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternettverk med forgreininger i flere land vil helt klart falle innenfor definisjonen. Utenfor faller grupper hvor det ikke er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe. Bestemmelsen rammer dermed ikke alle tilfeller hvor flere opptrer i samvirke, eller hvor flere medvirker til en straffbar handling. Det gjelder selv om deltakerne kan sies å utgjøre en gruppe, så lenge gruppen ikke er organisert – f.eks. hvis en vennegjeng avtaler å rane en bank.

Ved vurderingen av om det foreligger en ‘organisert gruppe’, vil det være av betydning om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur, om gruppen har internasjonale forgreininger, om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler, om deltakerne møtes jevnlig mv. Også tidsaspektet vil kunne være av betydning. Jo lengre en gruppe har eksistert, desto lettere vil det foreligge en organisert gruppe i lovens forstand. Motsatt vil tidsaspektet ha mindre å si desto mer gruppen er organisert.

Det kreves ikke at gruppen har utarbeidet vedtekter eller programmer for sin virksomhet, slik lovlige organisasjoner ofte vil ha. Det kreves heller ikke at gruppen er organisert på en bestemt måte. Det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet har ikke først og fremst

sammenheng med måten gruppen er organisert på, men på at medlemmene i gruppen overhodet er organisert.”

Som det fremgår av ovenstående valgte lovgiver å snevre inn anvendelsesområdet til den nye § 60 a i straffeloven til å gjelde en “organisert kriminell gruppe”. Dette stiller krav til gruppens organisering etc., slik som gjengitt i proposisjonen. Det er med andre ord ikke tilstrekkelig for å komme inn under straffeskjerpelsen som følge av § 60 a, at man bedriver organisert kriminalitet. Virksomheten må finne sted i regi av noe som går inn under gruppebetegnelsen, slik denne er angitt i forarbeidene.⁶³

For at strl. § 60 a skal komme til anvendelse må organiseringen, strukturen etc. være på et slikt nivå at man passerer den nedre grense for bestemmelsens anvendelsesområde. Hvis man imidlertid ikke passerer denne grensen, vil det likevel være full anledning for domstolene til å la den organisering som er konstatert få betydning ved straffeutmålingen, uavhengig av § 60 a. Dette følger av flere høyesterettsdommer,⁶⁴ blant annet RT-2008-1064. I denne saken påpekte Høyesterett⁶⁵ at “*den faktiske grad av organisering [vil] være av betydning for straffutmålingen også når § 60 a er uanvendelig.*”

For et forhold som ligger nær den nedre grensen for § 60 a vil det derfor i praksis kanskje ikke være særlig forskjell i straffeutmåling om domstolene finner at grensen er passert eller ikke.

⁶³ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 96-97

⁶⁴ For eksempel RT-2008-1373 avsnitt 16, RT-2008-1217 avsnitt 42-44, RT-2008-1064 avsnitt 16-18

⁶⁵ RT-2008-1064 avsnitt 18

3.4 Rettspraksis

Etter ikrafttreddelsen av strl. § 60 a er det avsagt en rekke dommer hvor denne bestemmelse er anvendt. Det vil sprengte rammene for denne oppgaven å gi en fullstendig oversikt. Jeg vil derfor nøye meg med å redegjøre nærmere for to dommer:

- LB-2008-20980, avsagt av Borgarting lagmannsrett 16.6.2008
- LB-2009-136321, avsagt av Borgarting lagmannsrett 22.3.2010

LB-2008-20980

I denne saken var det spørsmål om en gruppe på fem personer som hadde deltatt i vinningsforbrytelser, var tilstrekkelig organisert til også å bli straffet etter § 60 a.

Det var tatt ut tiltale etter strl. § 60 a i sammenheng med strl. § 257, jfr. § 258, det vil si tyveri og grovt tyveri. Fra domspremissene gjengis følgende:

“Lagmannsretten konstaterer at de tiltalte er en gruppe unge menn fra Drammensdistriktet som har hatt en god del kontakt i årene 2004, 2005 og 2006. Retten har ikke detaljert kunnskap om når de enkelte ble kjent med hverandre, hyppigheten av kontakten i de aktuelle årene og i hvilken utstrekning de utførte andre felles aktiviteter enn de kriminelle handlinger. Retten legger imidlertid til grunn at de har hatt en del omgang av mer sosial art, og oppfatter dem i utgangspunktet som en gruppe bekjente eller kamerater/venner innenfor et geografisk område. I den aktuelle perioden har de begått en rekke alvorlige straffbare handlinger. ...

Lovbruddene har vært gjennomført etter til dels betydelig planlegging. De impliserte har lett etter egnede mål, foretatt besiktigelser på stedet, skaffet tekniske utstyr og hjelpemidler, og fordelt arbeidsoppgaver seg imellom. ...

De tiltalte har ikke bare holdt seg innenfor sitt geografiske nærområde ...

Lagmannsretten legger til grunn at det har vært høy grad av samvirke mellom de tiltalte. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at straffeloven § 60 a får anvendelse. Det samme gjelder den omstendighet at det er tale om flere forhold fordelt over en forholdsvis lang tidsperiode. Som påpekt i forarbeidene rammer bestemmelsen ikke alle tilfelle hvor flere opptrer i samvirke, eller hvor flere medvirker til en straffbar handling.

De tiltalte har som nevnt i utstrakt grad samarbeidet om planlegging og utførelse av de straffbare handlinger. På den annen side er det vanskelig å få øye på en bakenforliggende organisatorisk oppbygning som har skapt rammene for den kriminelle aktiviteten. I så henseende befinner denne grupperingen seg langt fra det som oppfattes som en mafialiknende organisasjon, gruppe dannet med det formål å begå alvorlige straffbare handlinger, eller som har slike aktiviteter som en vesentlig del av virksomheten. I forhold til lovbruddene må gruppen anses som løst sammensatt, uten noen fast struktur eller kommandolinjer, som holdes sammen av sammenfallende interesser i å skaffe seg lettvinntilgang til verdier. I tillegg til at gruppen faktisk ligger langt fra det som fremstår som den primære målgruppen for lovendringen, virker det også språklig kunstig å betegne gruppen som en organisert kriminell gruppe.

Selv om enkelte deler av lovbruddene har preg av organisert virksomhet, finner lagmannsretten etter en samlet vurdering at det likevel ikke er grunnlag for å anvende straffeloven § 60 a. Det er da ikke nødvendig å gå inn på spørsmål om den enkeltes forhold til gruppen og hvorvidt de subjektive straffbarhetsvilkår er oppfylt.

Dommen slår med andre ord fast at det kan være et betydelig, og også til en viss grad, organisert samarbeid om kriminell virksomhet, uten at man derved passerer grensen for organisert kriminell gruppe, slik dette er beskrevet i lovtekst og forarbeider.

Dommen ble for fire av de domfelte anket til Høyesterett, men ble nektet fremmet.⁶⁶

Dommen er derfor rettskraftig og gir således veiledning med hensyn til grensen mellom organisert kriminelt samarbeid som ikke rammes av strl. § 60 a, og hva som skal til for å bli dømt etter § 60 a.

LB-2009-136321

En annen dom som gir en viss veiledning med hensyn til grensen for anvendelse av § 60 a, ble avsagt av Borgarting lagmannsrett 22.3.2010.

Saken gjaldt forsøk på innførsel av en betydelig mengde amfetamin, hasj og ecstasy-tabletter. Forsøket lykkes ikke, og narkotikaen ble beslaglagt i Nederland. Seks tiltalte ble dømt etter strl. § 162 tredje ledd til fengselsstraff fra to og et halvt år til 14 år.

Retten var satt med lagrette. For tre av de tiltalte ble det stilt tilleggsspørsmål om handlingen var utøvd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Disse tilleggsspørsmålene ble besvart med nei.

Av domspremissene fremgår det at det var en betydelig planlegging og organisering bak forsøket på å innføre narkotikaen. Således heter det blant annet i domspremissene vedrørende straffeutmålingen:

“I skjerpende retning legger lagmannsretten betydelig vekt på at selve innførselsforsøket har et organisert og profesjonelt preg, selv om det rent faktisk ikke ble gjennomført på en helt ut profesjonell måte. F, A og B er frifunnet etter strl. § 60 a, men det er likevel grunn til å la forsøkets preg av å være organisert ha betydning for straffeutmålingen.

Lagmannsretten legger til grunn at F har forstått at han var medvirker i et større opplegg med profesjonelt preg. Han var selv med på et møte i Nederland sammen med B og hans

⁶⁶ HR-2008-1867-U

venn. Lagmannsretten finner at det har fremstått som klart for ham at det opplegget han deltok i, var organisert av et mer omfattende og profesjonelt nettverk enn hva som regelmessig vil være tilfelle når narkotika skal transporteres over landegrensene.”
(F ble dømt til syv års fengsel.⁶⁷)

Av det siterte fra domspremissene fremgår at lagmannsretten ved straffeutmålingen har lagt vekt på forbrytelsens organiserte preg, slik som det er full anledning til.⁶⁸ Dette gjør at det i praksis kanskje ikke vil være så stor forskjell om man formelt dømmes etter § 60 a eller ikke. Forbrytelsens organisatoriske preg vil uansett være et straffeskjerpende moment.

3.5 Evaluering av rettspraksis

I en stortingsmelding fra 17.12.2010⁶⁹ har Justisdepartementet foretatt en evaluering av strl. § 60 a, hvorfra siteres:

“Etter at straffeloven §§ 60 a og 162 c trådte i kraft, har samtlige politidistrikter rapportert om organisert kriminalitet. Samtidig har kun en tredjedel av politidistriktene/særorganene oppnådd rettskraftige dommer hvor bestemmelsene er anvendt. Det foreligger 58 dommer hvor 131 personer er domfelt for overtredelse av straffeloven § 60 a. ...

Det kan være flere grunner til at det er et misforhold mellom rapportert omfang av organisert kriminalitet og domfellelser etter straffeloven § 60 a ... En av grunnene kan være at uttrykket organisert kriminalitet er vesentlig videre enn lovens begrep ‘organisert kriminell gruppe’. I sammenheng med dette er det naturlig å se nærmere på hvordan

⁶⁷ A, B og D anket til Høyesterett, jfr. HR-2010-1272-U. Kun anken til A ble tillatt fremmet til behandling, med det resultat at straffen ble satt ned med ett år, til syv års fengsel, jfr. HR-2010-1824-A.

⁶⁸ Se for eksempel RT-2008-1373 avsnitt 16, RT-2008-1217 avsnitt 42-44, RT-2008-1064 avsnitt 16-18

⁶⁹ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 98

bestemmelsene er forstått og anvendt i strafferettspleien. Kriminalitetsutvikling og trusselbildet nasjonalt gir også grunnlag for en slik gjennomgang.”

Videre har Justisdepartementet foretatt en nærmere evaluering av rettspraksis knyttet til § 60 a:⁷⁰

“Ordlyden i straffeloven § 60 a gir begrenset veiledning om hva som skal til for at bestemmelsen kommer til anvendelse. Det fremkommer av lovforarbeidene at det ved vurderingen av om det foreligger en organisert gruppe blant annet skal legges vekt på om gruppen har en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur, om den har internasjonale forgreninger, om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler og om gruppen eksisterer over tid, se Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv., side 96.

Høyesterett har i flere avgjørelser gitt veiledning om forståelsen av straffeloven § 60 a. Det er særlig vilkåret om ‘organisert gruppe’ som har fått sin nærmere avgrensning i Høyesteretts praksis. Høyesterett har pekt på kravet til fast struktur i gruppen og en nødvendig grad av organisering. Det kan synes som om en i underrettspraksis har lagt større vekt på momentet om hierarkisk oppbygging, og at gruppen har eksistert over tid.”

I samme stortingsmelding gis det også uttrykk for at strl. § 60 a ikke har virket helt etter de intensjoner som lå til grunn da bestemmelsen ble vedtatt. Departementet varsler derfor endringer i § 60 a,⁷¹ slik at *“bestemmelsen får et noe bredere virkefelt enn i dag. Dette kan for eksempel skje ved at kriteriene for hva som skal anses som en organisert, kriminell gruppe endres.”* Det kan følgelig synes som om departementet er av den oppfatning at vilkårene for å bli dømt etter § 60 a har vært for strenge. En mulig utvikling, slik jeg ser det, kan bli at man i Norge vil legge seg nærmere EUs definisjon av organisert kriminalitet, jfr. EUs 11 punkter gjengitt foran under oppgavens kapittel 3.3.3.⁷²

⁷⁰ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 98

⁷¹ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 118

⁷² Se oppgaven side 20

De statlige kontrolletatene er viktige aktører i arbeidet med organisert kriminalitet. Det er derfor i St.meld. nr. 7 (2010-2011)⁷³ gitt en oversikt over disses arbeid med organisert kriminalitet og deres samarbeid med politiet. Blant annet har Skatteetaten sett en utvikling mot mer organiserte strukturer innenfor sitt forvaltningsområde, det vil si skatte- og avgiftskriminaliteten.

De såkalte “drosjesakene”⁷⁴ blir nevnt som eksempler på kriminelle handlinger der skatte- og avgiftsunndragelser er satt i system, og som det i fremtiden er ønskelig å vurdere i lys av strl. § 60 a om organisert kriminalitet.⁷⁵ I de “drosjesaker” som hittil har vært pådømt har de straffbare forholdene funnet sted i perioden 1998 til 2003, altså før vedtakelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene og § 60 a. Sakene er likevel av interesse for problemstillingen om samtidig anvendelse av § 60 a og korrupsjonsbestemmelsene.

Sakene dreide seg om skatteunndragelse av mellom 300 og 400 drosjeeiere, med hjelp fra én regnskapsfører. Det samlede beløp som ikke var oppgitt til beskatning var på rundt 200 millioner kroner.

I saken mot regnskapsføreren⁷⁶ omtalte Høyesterett dennes virksomhet som “*åpenbart samfunnsskadelig*”, også når man så bort fra det unndratte skattebeløpet på nærmere 90 millioner kroner. Regnskapsførerens virksomhet var av slik varighet og omfang at den medvirket til betydelig økonomisk kriminalitet innen drosjenæringen i Oslo, i tillegg til at virksomheten hadde en konkurransevidende effekt. Nye drosjeeiere kunne bli forledet til også å begå skattesvik for å kunne konkurrere på lik linje. Høyesterett uttalte at de forhold regnskapsføreren var dømt for hadde preg av å være en “*systematisk, organisert,*

⁷³ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 85 flg.

⁷⁴ Blant annet RT-2008-468 og RT-2009-14 (Drosjesvindelsaken)

⁷⁵ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 88

⁷⁶ RT-2008-468

omfattende og langvarig virksomhet”. Videre var formålet å yte profesjonell bistand til drosjeeiere, med sikte på å begå skattesvik.⁷⁷

Regnskapsføreren hadde utviklet, og senere videreutviklet i flere versjoner, et eget program – PLUKK – som var et komplett system for skatteunndragelse av de 300-400 drosjeeiere. Ved å utvikle programmet hadde regnskapsføreren vanskeliggjort oppdagelsen av skattesviket på en planmessig og utspekulert måte. I tillegg hadde han sørget for destruksjon av en betydelig mengde regnskapsmateriale – noe som førte til sterk svekkelse av myndighetenes mulighet for kontroll, og som bidro til å øke kostnadene betraktelig ved etterprøving av drosjeeiernes inntektsforhold. Regnskapsføreren hadde i tillegg forsøkt å påvirke vitner til å legge skylden på en annen.

Regnskapsføreren ble dømt til fengsel i åtte år, samt inndragning av 660 000 kroner. Han mistet også retten til å drive selvstendig næringsvirksomhet for livstid.

En av drosjeeierne ble dømt i det som ble betegnet som en pilotsak⁷⁸ for behandling av de mange andre drosjeeiere som ble tiltalt i forbindelse med skattesviket. Høyesterett uttalte her at *“det systematiske og omfattende opplegget som overtredelsene inngår i”* var helt vesentlig for bedømmelsen av forholdene i saken. *“En betydelig del av en bransje ... satte seg gjennom nøye uttenkte og koordinerte ordninger over lengre tid utenfor samfunnets regler.”* Drosjeeiernes overtredelser var et sentralt bidrag til sjåførenes skattesvik.⁷⁹ Høyesterett viste her til Høyesteretts uttalelser i saken mot regnskapsføreren (RT-2008-468).

Drosjeeieren ble dømt til fengsel i ett år, hvorav seks måneder var betinget.

⁷⁷ RT-2008-468 avsnitt 18

⁷⁸ RT-2009-14 (Drosjesvindelsaken)

⁷⁹ RT-2009-14 avsnitt 14

Drosjesakene – slik disse er beskrevet av retten – synes å ligge godt innenfor nedslagsfeltet for strl. § 60 a. Det har vært langt flere enn tre personer involvert, virksomheten må nødvendigvis ha vært godt organisert med en regnskapsfører og flere drosjeeiere som de sentrale aktører, og strafferammene for grove regnskaps- og skatteovertredelser er mer enn tre år.⁸⁰

I Politidirektoratets rapport fra mai 2009⁸¹ er det inntatt en oppsummering av rettspraksis vedrørende strl. § 60 a etter ikrafttreddelsen 4.7.2003 og frem til 1.12.2008. Følgende gjengis:

“En gjennomgang av rettskraftige dommer hvor § 60a er benyttet viser at det per 1. desember 2008 er 88 personer som er domfelt etter denne straffebestemmelsen. Av disse er det personer med 23 ulike nasjonaliteter. § 60a er benyttet innenfor lovbruddskategoriene grovt ran, bedrageri, menneskehandel (hallikvirksomhet), narkotika, smugling (tolloven) og vinningskriminalitet.

- Begrepet organisert kriminalitet har ikke vært gjenstand for noen store definisjonsmessige kontroverser i norsk politi. Dette kan knyttes til politiets tradisjon med fokus på enkeltsakens fakta og særtrekk.*
- I praksis er det uklart hva begrepet organisert kriminalitet omfatter. Definisjonene og lovteksten er nokså klart rettet mot organisering av alvorlig kriminell aktivitet, men i praksis blir dette ofte relatert til utvalgte kriminalitetsområder, uavhengig av organisering og alvorlighetsgraden for det enkelte lovbrudd.*
- Sammenblanding av organisering og kriminalitetstyper gjør at begrepet organisert kriminalitet blir krevende å anvende både for å si noe om omfang, alvorlighet og bekjempelsesstrategier.”*

⁸⁰ Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) av 17. juli 1998 nr. 56 § 8-5 og Lov om ligningsforvaltning (ligningsloven) av 13. juni 1980 nr. 24 § 12-1, jfr. § 12-2

⁸¹ Politidirektoratet (2009) side 6

Oppfatningen til Justisdepartementet og Politidirektoratet, slik det er gjengitt i det foranstående, er basert på erfaringer fra de drøye syv år som § 60 a har vært i kraft. Oppfatningen synes å være at bestemmelsen har vært vanskelig å praktisere og derfor kanskje ikke har virket helt etter sin hensikt. Når dette tas i betraktning, i tillegg til at det ikke er noen grunn til å tro at den organiserte kriminaliteten med årene har avtatt, vil det sannsynligvis i ikke altfor fjern fremtid bli fremmet forslag om endringer i § 60 a og dens rekkevidde. At en lovbestemmelse, som på sitt område representerte en nyskapning, tas opp til vurdering etter en innkjøringsperiode, er for øvrig ikke særlig uvanlig.

4 Straffeloven §§ 276 a og b

4.1 Innledning

Bestemmelsene om korrupsjon står i straffelovens kapittel 26 om *“Bedrageri, utroskap og korrupsjon.”* Overskriften ble endret ved lov 4. juli 2003 nr. 79. Før dette het kapitlet *“Bedrageri og utroskap”*.

Bestemmelsene ble vedtatt 4.7.2003 og lyder som følger:

Paragraf 276 a:

“For korrupsjon straffes den som

- a) for seg eller andre krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag, eller*
- b) gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag.*

Med stilling, verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet.

Straffen for korrupsjon er bøter eller fengsel inntil 3 år. Medvirkning straffes på samme måte.”

Paragraf 276 b:

“Grov korrupsjon straffes med fengsel inntil 10 år. Medvirkning straffes på samme måte.

Ved avgjørelsen av om korrupsjonen er grov skal det blant annet legges vekt på om handlingen er forøvd av eller overfor en offentlig tjenestemann eller noen annen ved brudd på den særlige tillit som følger med hans stilling, verv eller oppdrag, om den har gitt betydelig økonomisk fordel, om det forelå risiko for betydelig skade av økonomisk eller annen art, eller om det er registrert uriktige regnskapsopplysninger, utarbeidet uriktig regnskapsdokumentasjon eller uriktig årsregnskap.”

Straffeloven av 2005 har videreført bestemmelsene om korrupsjon i henholdsvis § 387 om simpel korrupsjon og § 388 om grov korrupsjon.

Forarbeidene til bestemmelsene vedtatt 4.7.2003 er:

- Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)
- Innst.O.nr. 105 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)
- NOU 2002:22 En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon

Skyldkravet er forsett, jfr. strl. § 40.

I henhold til både §§ 276 a (simpel korrupsjon) og 276 b (grov korrupsjon) straffes medvirkning “på samme måte”. Slik korrupsjonsbestemmelsene er utformet vil mange tilfeller av medvirkning kunne bli rammet direkte, jfr. formuleringen i strl. § 276 a første ledd bokstav a hvorefter man kan straffes for korrupsjon dersom man “for seg eller andre krever, mottar” etc. Hvis noen derfor medvirker til en korrupsjonshandling ved å fremsette på vegne av andre, for eksempel en offentlig ansatt, et krav om en utilbørlig fordel for å kunne yte en tjeneste, vil vedkommende kunne straffes direkte og ikke bare som medvirker.

Norsk lovgivning likestiller korrupsjon i offentlig og privat sektor.⁸² Også juridiske personer kan straffes, da i form av bøter. Et eksempel på dette har vi i den såkalte Vannverksaken,⁸³ hvor et entreprenørselskap ble dømt til å betale en bot på 3 millioner kroner. Da de straffbare forhold for entreprenørselskapet gjaldt tiden før vedtakelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene 4.7.2003, ble entreprenørselskapet dømt etter strl. § 275, jfr. § 276, det vil si utroskap og grov utroskap. Før man fikk egne bestemmelser om korrupsjon var det disse bestemmelsene som ble anvendt i korrupsjonssaker.

Loven kriminaliserer også utenlandske selskaper eller statsborgere som oppholder seg i Norge, og som har begått korrupsjon i Norge eller i et annet land der handlingen er straffbar, jfr. strl. § 12.

Korrupsjon er et mangetydig begrep. Transparency International⁸⁴ beskriver korrupsjon⁸⁵ som *“tyveri av politiske, sosiale og økonomiske goder fra befolkningen.”* De definerer begrepet nærmere som *“misbruk av makt i betrodd stillinger for personlig gevinst.”*

I Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon,⁸⁶ er det i forordet uttalt følgende:

“[C]orruption threatens the rule of law, democracy and human rights, undermines good governance, fairness and social justice, distorts competition, hinders economic development and endangers the stability of democratic institutions and the moral foundations of society ...”

⁸² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 33 flg.

⁸³ LE-2008-46619

⁸⁴ Transparency International er en sivil samfunnsorganisasjon som kjemper mot korrupsjon i offentlig virksomhet, næringsliv og det sivile samfunn, jfr. Transparency International Norge *Beskytt din virksomhet! Håndbok i antikorrupsjon for Norsk Næringsliv*. 2009

⁸⁵ Transparency International Norge:

<http://www.transparency.no/index.php?c=13&kat=Hva+er+korrupsjon%3F>

⁸⁶ Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon av 27. januar 1999 side 1

4.2 Bakgrunnen for bestemmelsene

Det finnes flere internasjonale konvensjoner mot korrupsjon. Av disse har Norge ratifisert følgende:

- OECD-konvensjonen om bekjempelse av bestikkelser av offentlige tjenestemenn i internasjonale forretningstransaksjoner av 21. november 1997 (OECD-konvensjonen), ratifisert av Norge 18. desember 1998
- Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon av 27. januar 1999 (Europarådskonvensjonen), undertegnet av Norge 27. januar 1999
- Europarådets sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon, undertegnet av Norge 4. november 1999
- FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet av 15. november 2000 (Palermo-konvensjonen), undertegnet av Norge 13. desember 2000
- FN-konvensjonen mot korrupsjon av 31. oktober 2003 (UNCAC-konvensjonen), ratifisert av Norge 29. juni 2006

De fire første konvensjonene er omtalt i forarbeidene til lovendringen 4.7.2003⁸⁷ hvor §§ 276 a til c⁸⁸ ble vedtatt. I St.meld. nr. 7 (2010-2011) er henholdsvis OECD-konvensjonen⁸⁹ og UNCAC-konvensjonen⁹⁰ omtalt.

⁸⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 7-8 og NOU 2002:22 side 9-21

⁸⁸ Strl. § 276 c omhandler påvirkningshandel

⁸⁹ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 59-60

⁹⁰ St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 15-16 og side 59

Et fellestrekk ved konvensjonene er at de krever at tilsluttede stater igangsetter et omfattende arbeid mot korrupsjon, ved nasjonal lovgivning.⁹¹

De kontraherende statene pålegges gjennom artikkel 8 nr. 1 i Palermo-konvensjonen å ha straffesanksjoner mot korrupsjonshandlinger begått av eller overfor nasjonale offentlige tjenestemenn. Videre pålegger artikkel 8 nr. 2 i Palermo-konvensjonen statene å vurdere å ha straffebestemmelser mot korrupsjon som involverer utenlandske offentlige tjenestemenn.⁹²

Norge undertegnet Europarådskonvensjonen av 27. januar 1999 allerede samme dag som den ble vedtatt.⁹³ Ved ratifikasjon av denne konvensjonen forpliktet Norge seg til å ha straffebestemmelser som regulerer korrupsjon, både i det offentlige og i den private næringsseksjonen, ved å ha effektive, forholdsmessige og forebyggende straffesanksjoner.

Bestemmelsene om korrupsjon i den norske straffeloven innfrir de krav Europarådskonvensjonen stiller til straffelovgivningen i de enkelte nasjonalstater.⁹⁴

Før Norge ratifiserte Europarådskonvensjonen i 1999 var det, som tidligere påpekt, ingen lovbestemmelser i Norge direkte rettet mot korrupsjon.⁹⁵ Korrupsjonssaker ble imidlertid pådømt, men da etter §§ 275 og 276 om utroskap og grov utroskap som vel var de bestemmelser i straffeloven som passet best. Korrupsjon ble regnet som en egen kategori av utroskap (“utroskap ved korrupsjon”). En konsekvens av dette er at vi har noen korrupsjonssaker hvor samme gjerningsinnhold er pådømt etter strl. §§ 275 og 276 for gjerninger foretatt før 4.7.2003, og etter strl. §§ 276 a og b for gjerninger foretatt etter

⁹¹ Transparency International Norge (2009) side 12

⁹² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 8

⁹³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 7

⁹⁴ Andenæs (2008) side 419

⁹⁵ NOU 2002:22 side 9

4.7.2003. Dette er forhold av mer lovteknisk art og har, ut ifra det som kan leses i slike dommer, ikke representert noen utfordringer for retten.

Ved lovendringen i 2003 ble strafferammen for grov korrupsjon satt til fengsel i “inntil 10 år”. Strafferammen for grov korrupsjon er derfor høyere enn for eksempel for grovt underslag, grov utroskap og grovt bedrageri, som alle har en strafferamme på inntil seks år. Dette understreker hvor alvorlig lovgiver ser på korrupsjon.

En strafferamme på inntil 10 år innebar samtidig en heving av det generelle straffenivået for korrupsjon, sammenlignet med utroskapsbestemmelsene. Dette er konstatert av Høyesterett både i Murud-dommen⁹⁶ og i RT-2010-1624.⁹⁷

I kapittel 5 i NOU 2002:22, er det gitt en oversikt over de interesser man mente det var viktig å ivareta i en strafferettslig bestemmelse om korrupsjon. Blant annet nevnes hensynet til allmennhetens tillit til den offentlige virksomhet, noe som angis å være en forutsetning for et stabilt demokrati og for opprettholdelse av en velfungerende offentlig administrasjon. Videre nevnes at korrupsjon vil kunne virke konkurransevridende og være illojal overfor forbrukere og næringsdrivende. Hensynet til den frie konkurransen og et velfungerende marked blir også nevnt. I tillegg blir det antatt at korrupsjon ofte vil føre med seg andre former for kriminalitet, som utpressing, trusler, skatteunndragelser, dokumentforfalskning osv.

Som eksempel kan nevnes av utbyttet fra økonomisk kriminalitet, herunder også korrupsjon, ofte skjules gjennom hvitvasking av penger over landegrensene.⁹⁸

⁹⁶ RT-2008-1473 avsnitt 24 flg.

⁹⁷ RT-2010-1624 avsnitt 19 flg.

⁹⁸ Berg Olsen, Anders *Økonomisk kriminalitet. Avdekking, gransking og forebygging*. Trondheim, juni 2007 side 57 og Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 8

I skadeserstatningsloven⁹⁹ ble det i 2008 tilføyd en ny § 1-6. Denne bestemmelsen innførte erstatningsansvar på et subjektivt grunnlag for den ansvarlige ved korrupsjon, slik dette er definert i strl. §§ 276 a og 276 c. I sin kommentarutgave til skadeserstatningsloven har Bjørn Engstrøm i forbindelse med den nye § 1-6, bemerket at de norske korrupsjonsbestemmelsene favner videre enn det som fremkommer av forannevnte konvensjon.¹⁰⁰

Andersen bemerker også¹⁰¹ at *“bestemmelsene bygger på en vid forståelse av korrupsjonsbegrepet.”*

4.3 Vilkår for anvendelse av korrupsjonsbestemmelsene

Litra a i § 276 a omhandler den såkalte passive korrupsjon der gjerningsmannen er den som *krever, mottar eller aksepterer* fordelene, mens litra b gjelder aktiv korrupsjon der gjerningsmannen er den som *gir eller tilbyr* fordelene. Begge former for korrupsjon er straffbare i henhold til norsk lovgivning.

4.3.1 Passiv korrupsjon

Ved presentasjon av vilkårene vil jeg benytte den systematikk som førsteamanuensis Kjell V. Andersen har benyttet i boken til Johs. Andenæs: *“Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene”*, Harstad mai 2008, side 421 flg.

⁹⁹ Lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26

¹⁰⁰ Engstrøm, Bjørn *Skadeserstatningsloven med kommentarer*. 2010 side 62

¹⁰¹ Andenæs (2008) side 419

Posisjonene

Korrupsjonsbestemmelsene krever at gjerningsmannen har en posisjon i form av “stilling, verv eller oppdrag”. Dette er ment å favne vidt.¹⁰² Følgelig vil alle former for stillinger, verv eller oppdrag omfattes, deriblant vanlige arbeidsforhold, ulike tillitsverv og avgrensede arbeidsytelser.

Krav om tilknytning

Det er videre et vilkår at ytelsen eller den utilbørlige fordel er mottatt “i anledning” av en gjerningsmanns posisjon. Det er imidlertid ikke nødvendig at ytelsen er knyttet til vedkommendes utførelse av et bestemt arbeid. Det er derfor ikke noe vilkår at ytelsen er ment å skulle ha noen innflytelse på en konkret beslutning som blir tatt. Det er heller ikke nødvendig at ytelsen mottas før beslutningen tas. Ytelsen kan også mottas etter dette tidspunkt.

Det er med andre ord ikke nødvendig at formålet med korrupsjonshandlingen er oppnådd, så lenge ytelsen er gitt “i anledning” av noens stilling, verv eller oppdrag.

Det kreves heller ikke at man ber om ytelsen. Det er tilstrekkelig at man mottar noe, jfr. “krever, mottar eller aksepterer”. For eksempel kan en offentlig tjenestemann derfor dømmes selv om han ikke har bedt om noe som helst. Det er tilstrekkelig at han beholder det han har fått. Det er altså ingen krav om motytelse.

¹⁰² NOU 2002:22 side 37-38 og Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 34

Ytelsen

Den ytelse gjerningsmannen mottar er i loven betegnet som en “fordel”. Parallellen til terminologien i skatteloven¹⁰³ er her nærliggende, jfr. for eksempel skattelovens begrep “fordel vunnet ved arbeid” i § 5-10.

Av forarbeidene til korrupsjonsbestemmelsene¹⁰⁴ fremgår at en fordel kan både være av økonomisk art, som for eksempel kontanter, biler, feriereiser, aksjer, gunstige kontrakter, og av ikke-økonomisk art, som for eksempel god omtale, medlemskap i eksklusive foreninger, seksuelle tjenester, privat skoleplass til barna, løfter om en kontrakt osv.

Utilbørighetskravet

Den rettslige standarden “utilbørlig fordel”, som er inntatt både når det gjelder passiv og aktiv korrupsjon, jfr. strl. § 276 a, er omtalt i forarbeidene, men er typisk et begrep hvor innholdet etter hvert vil bli nærmere klarlagt i rettspraksis.

Hva som ligger i begrepet “utilbørlig” vil bero på en helhetsvurdering av situasjonen. Flere momenter vil her spille inn.¹⁰⁵ Det er ikke tilstrekkelig at forholdet er kritikkverdig. Det må noe mer til. De ulike momenter som kan spille inn er blant annet hensikten med fordelene, hvilken stilling giveren og mottakeren har (offentlig tjenestemann, toppleder osv.), fordelens verdi og type, om de involverte overordnede er klar over den utilbørlige fordelene, om det har forekommet brudd på interne regler m.m.¹⁰⁶

¹⁰³ Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) av 26. mars 1999 nr. 14

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 54 flg.

¹⁰⁵ NOU 2002:22 side 32

¹⁰⁶ NOU 2002:22 side 32

Det er i forarbeidene¹⁰⁷ antatt at det må *“foreligge et klart klanderverdig forhold for at bestemmelsen skal kunne anvendes.”* Dette åpner for at det i anledning stilling er mulig å motta noe, men verdien må være begrenset. Rettsteknisk ville det også bli en nærmest u håndterlig situasjon dersom alle ytelser – uansett størrelse – skulle bli betraktet som korrupsjon i lovens forstand.

En nærmere beskrivelse av hva som ligger i den rettslige standarden “utilbørlig fordel” kan i seg selv utgjøre en egen avhandling.¹⁰⁸ I Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) er det på side 55 gitt noen anvisninger på hvordan begrepet skal forstås. Der heter det at *“[d]ersom fordelene har en økonomisk verdi, vil denne verdien utgjøre et naturlig utgangspunkt for utilbørlighetsvurderingen. Mindre verdifulle gaver og andre fordeler som vil stride mot den alminnelige rettsbevissthet å kriminalisere, er ikke å anse som utilbørlige. En fordel som må regnes som et naturlig uttrykk for anerkjennelse av utført arbeid, vil på ingen måte anses utilbørlig. Fordeler som mottas i forbindelse med vanlig representasjon, eller som mottakeren i henhold til sedvane eller interne retningslinjer, har anledning til å motta, vil sjelden være å anse som utilbørlige.”*

I forlengelsen av dette er det som eksempel vist at kontorpersonalet ved en domstol kan motta en konfekteske eller en flaske vin fra en advokat ved juletider uten at det derfor skal reageres med straff, da dette vil falle utenom og ikke bli straffet som korrupsjon.

Det er videre i proposisjonen, på samme side,¹⁰⁹ uttrykt at det ikke kan *“gis noe generelt svar på hvor verdifull en gave eller en annen fordel kan være, uten at den må karakteriseres som utilbørlig. Utilbørlighetsterskelen kan variere fra virksomhetsområde til virksomhetsområde, fra bedrift til bedrift og fra etat til etat.”*

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 55. Se også Engstrøm (2010) side 62

¹⁰⁸ For en grundigere gjennomgang av korrupsjonsbestemmelsene, og hovedsakelig utilbørlighetsvilkåret, se for eksempel Andenæs (2008) kapittel 50 og Berg Olsen (2007)

¹⁰⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 55

Det er også i proposisjonen¹¹⁰ uttalt at “[u]tfallet av utilbørighetsvurderingen vil kunne avhenge av partenes stilling eller posisjon, samt forholdet dem i mellom.”

Formålet bak en ytelse vil i tillegg stå sentralt i en utilbørighetsvurdering.¹¹¹ Hvis hensikten med en fordel “*var ment å påvirke den passive bestikkers utøvelse av en stilling, et verv eller et oppdrag, vil den normalt være utilbørlig. Dette forutsetter likevel at den passive bestikker forstod dette eller i det minste holdt det for overveiende sannsynlig, jf. straffeloven §§ 40 første ledd og 42 første ledd.*” Det er angitt at åpenhet i forhold til arbeidsgiver vil være et moment i utilbørighetsvurderingen, likeledes om det foreligger retningslinjer for hva en ansatt eller en oppdragstaker har anledning til å motta. Endelig er det i proposisjonen uttrykt at “*offentlige tjenestemenn må finne seg i å være underlagt en strengere norm enn personer som arbeider i privat virksomhet.*”¹¹²

I denne forbindelse kan det vises til en nylig avsagt dom av Høyesterett 22.12.2010¹¹³ som er omtalt nærmere nedenfor i oppgavens kapittel 4.4.¹¹⁴ Saken dreide seg om grov korrupsjon i størrelsen 160 000 kroner. Hovedtiltalte ble dømt til fengsel i ett år og tre måneder. Det var i dommen “*et helt sentralt moment at det dreier seg om korrupsjon forøvd av og ovenfor en offentlig tjenestemann.*” Høyesterett bemerket at allmennpreventive hensyn gjør seg ualminnelig sterkt gjeldende ved straffutmåling for korrupsjon i det offentlige.

Det er imidlertid ikke et vilkår etter loven at korrupsjonshandlingene påviselig må ha ført til skade. Derimot er *risikoen* for skade et viktig moment. Dette påpekes også i dommen av 22.12.2010.¹¹⁵ Det ble her uttalt at korrupsjonshandlinger gjør at man blir sårbar for

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 55

¹¹¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 55

¹¹² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 56. Se også side 45

¹¹³ RT-2010-1624

¹¹⁴ Se oppgaven side 56 flg.

¹¹⁵ RT-2010-1624 avsnitt 25

eventuelt senere press. Dessuten var det i seg selv svært alvorlig at en offentlig tjenestemann i Oslo kommune viste seg å være korrumpert, da dette var egnet til å svekke folks tillit til forvaltningens upartiskhet og integritet.

Det er enkelte dommer¹¹⁶ hvor utilbørighetskriteriet har blitt gjort til gjenstand for nærmere drøftelse, men det faller utenfor oppgavens tema å gå dypere inn på dette.

I sin bok “Økonomisk kriminalitet. Avdekking, gransking og forebygging” har Anders Berg Olsen behandlet utilbørighetskriteriet ganske inngående, og blant annet skrevet følgende:¹¹⁷

“En god test på om en fordel er utilbørig, kan være å vurdere om det er greit at fordelsoverføringen blir åpent kjent blant kollegaer, venner og familie, og om det hadde vært greit om fordelten ble omtalt i pressen. Dersom den økonomiske verdien er liten, og det ikke er noen grunn for andre til å oppfatte fordelten som utilbørig, og fordelten samtidig er innenfor aktuelle retningslinjer, er det trolig greit å motta fordelten. Det skal likevel ikke mye til før grensene overskrides. En større mengde fordelsoverføringer blir ikke mindre av at de deles opp i små porsjoner.”

Fullbyrdelsestidspunktet

Fullbyrdelsestidspunktet vil måtte vurderes for hvert enkelt tilfelle, da det ikke uten videre er gitt når et tilbud om en utilbørig fordel er “mottatt”. Andorsen nevner som eksempel at dersom gjerningsmannen krever ytelsen skriftlig og sender denne per post, vil korrupsjonsgjerningen være fullbyrdet først når brevet er kommet til yterens kunnskap. Det er ikke nok at brevet er kommet frem.¹¹⁸

¹¹⁶ For eksempel RT-2009-130, LF-2010-14205, LB-2009-164828, LA-2007-149713 og LH-2007-158006

¹¹⁷ Berg Olsen (2007) side 28

¹¹⁸ Andenæs (2008) side 423

Videre kan gjerningsmannen akseptere tilbudet ved konkludent adferd. Tidspunktet for når tilbudet er akseptert på en slik måte vil variere med de faktiske forhold i hver enkelt sak.

Det kan i tillegg være et moment ved vurderingen av fullbyrdelsestidspunktet om gjerningsmannen har underrettet sine overordnende om tilbudet først som følge av en alminnelig kjent mistanke rettet mot forholdet, eller om vedkommende har underrettet dem om tilbudet av egen fri vilje.

4.3.2 Aktiv korrupsjon

De samme vilkårene som er behandlet ovenfor i forbindelse med passiv korrupsjon gjelder også ved aktiv korrupsjon.

Forskjellen er at gjerningsmannen ved aktiv korrupsjon er den som “gir eller tilbyr”, i motsetning til ved passiv korrupsjon, der gjerningsmannen er den som “krever, mottar eller aksepterer” et tilbud, enten for seg eller for andre.

Det er følgelig ved aktiv korrupsjon tilstrekkelig å gi eller tilby en ytelse. Det er ingen krav om at ytelsen må ha vært overgitt mottakeren, eller at det har foreligget en motytelse. Det kan her vises til RT-2009-130 der Høyesterett fastslo at de tiltalte kunne dømmes til straff for korrupsjon selv om det ikke forelå noen krav eller forventning til motytelse for smøringen.¹¹⁹ Saken gjaldt blant annet finansiering av et privat erverv av en hestevogn til en verdi av 1 375 000 kroner. Hovedmannen, en administrerende direktør og styreleder, fikk hjelp av sin venn og administrerende direktør i et annet selskap, til å la firmaet han var styreleder for finansiere ervervet. Finansieringen skjedde ved hjelp av flere transaksjoner,

¹¹⁹ Det er i Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 34 fastslått at også rene tilfeller av smøring omfattes av korrupsjonsbestemmelsene, forutsatt at de øvrige vilkår er oppfylt.

som ble gjennomført og skjult av fire ulike aktører, blant annet daglig leder og økonomisjef i det firma som ble utsatt for korrupsjonen. Hovedmannen ble dømt til fengsel i to år.

4.3.3 Grov korrupsjon

Straffen er fengsel i tre år for alminnelig korrupsjon. Medvirkning straffes på samme måte, jfr. strl. § 276 a. Grov korrupsjon eller medvirkning til grov korrupsjon straffes med fengsel i inntil 10 år, jfr. strl. § 276 b.

Ved avgjørelsen av om korrupsjonen er grov, ramser § 276 b opp flere forhold i annet ledd som det skal legges vekt på. Oppramsingen er ikke uttømmende. Forarbeidene¹²⁰ uttrykker imidlertid at en handling som ikke nevnes i lovbestemmelsen må være av en “kvalifisert utilbørlig opptreden” for å bedømmes som grov.

Ved vurderingen av om det foreligger grov korrupsjon skal det i følge lovteksten legges særlig vekt på:

- Om handlingen har voldt betydelig økonomisk skade
- Om den er forøvd av offentlig tjenestemann
- Om det foreligger brudd på særlig tillit som følge av stilling eller virksomhet
- Om det er ført uriktige regnskap eller om regnskapsmaterieell er tilintetgjort
- Om det er voldt velferdstap eller fare for noens liv eller helbred

Som følge av det som således er nevnt eksplisitt i loven, vil muligens all korrupsjon hvor offentlige ansatte er involvert, bli ansett som grov.

¹²⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 45 og 59

Vedrørende “betydelig økonomisk skade” er det så vel i proposisjonen,¹²¹ som i litteraturen,¹²² angitt at grensen vil ligge rundt 75 000 - 100 000 kroner, det vil si samme beløpsgrense som også gjør øvrige formuesforbrytelser grove.

I forarbeidene¹²³ ble det drøftet om det var nødvendig med en strafferamme på inntil 10 år ved grov korrupsjon, eller om den skulle være seks år, i likhet med strafferammen for andre grove formuesforbrytelser.

Forslaget om en strafferamme på inntil 10 år ble sett i sammenheng med behovet for kommunikasjonsavlytting. I henhold til strpl. § 216 a første ledd bokstav a kan slik tillatelse gis av retten når noen med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som kan medføre straff av fengsel i 10 år eller mer.

Det er i denne forbindelse uttalt i proposisjonen¹²⁴ at man ved hjelp av strl. § 60 a ville hatt adgang til kommunikasjonsavlytting selv om strafferammen for grov korrupsjon bare ble satt til fengsel i seks år, jfr. 6 år + 5 år = 11 år. Ved å sette strafferammen for grov korrupsjon til 10 år åpnes det imidlertid for kommunikasjonsavlytting også i slike saker, selv om det ikke foreligger organisert kriminalitet. Da bruken av kommunikasjonskontroll i enkelte tilfeller kan være nødvendig for å avdekke grov korrupsjon, anser Justisdepartementet en slik metodebruk for å være forsvarlig.¹²⁵

Det kan i denne forbindelse nevnes at dommen i Bærums-saken i betydelig utstrekning bygger på det som ble avdekket ved hjelp av kommunikasjonsavlytting.¹²⁶

¹²¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 58

¹²² Matningsdal (2010) side 450 og Andenæs (2008) side 425

¹²³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 44-45

¹²⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 44

¹²⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 45

¹²⁶ LB-2009-048300-2

Grove korrupsjonshandlinger er i proposisjonen¹²⁷ også fremstilt som mer straffverdige enn de fleste andre formuesforbrytelser. Selv en korrupsjonshandling som ikke er organisert, kan være så straffverdig at en strafferamme på seks år ikke dekker dette godt nok.

4.4 Rettspraksis

Etter lovbestemmelsenes ikrafttredelse er det avsagt flere korrupsjonsdommer. Flere av disse har blitt bredt omtalt i media, for eksempel:

- Murud-dommen, avsagt av Høyesterett 4.11.2008, inntatt i RT-2008-1473
- Vannverksaken, avsagt av Eidsivating lagmannsrett 28.5.2010, inntatt i LE-2008-46619
- Bærums-saken, avsagt av Borgarting lagmannsrett 18.3.2011, inntatt i LB-2009-048300-2

RT-2008-1473, Murud-dommen

Spørsmålet for Høyesterett dreide seg her om straffutmåling ved grov utroskap og grov korrupsjon.

Det var fem tiltalte; en hovedmann og fire aktører i bygg- og eiendomsbransjen. Hovedmannen var for en periode (september 2003 til januar 2006) ansatt som eiendomssjef i et kommunalt foretak for utvikling, drift og forvaltning av skolebygg. Både før og etter perioden som eiendomssjef i det kommunale foretaket var han ansatt i et eiendomsforvaltningsselskap.

¹²⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) side 45

De tiltalte ble både i tingretten og lagmannsretten dømt for blant annet grov utroskap og grov korrupsjon. De kriminelle handlingene som omfattet korrupsjon, men som var utført før de nye korrupsjonsbestemmelsene trådte i kraft 4.7.2003 ble subsumert under grov utroskap, mens de kriminelle handlingene som ble utført etter dette tidspunkt ble subsumert under grov korrupsjon. Med unntak av en sjetteperson, som ikke anket til lagmannsretten, anket samtlige domfelte til Høyesterett over straffutmålingen.

Ankene ble forkastet i Høyesterett.

Hovedmannen ble dømt til fengsel i syv år, for grov utroskap og grov korrupsjon av over 100 millioner kroner. De fire andre aktørene fikk fengselsstraffer på opp til tre år og seks måneder, alle med fradrag på grunn av tilståelser. Også hovedmannen fikk et fradrag på grunn av tilståelse.

Tiltale ble ikke tatt ut etter strl. § 60 a. Det er et interessant spørsmål om det hadde kommet tilståelser dersom slik tiltale også var tatt ut, det vil si at de tiltalte også hadde stått ovenfor en straffeskjerpelse på inntil fem år. Her kan man bare spekulere på svaret, og på om påtalemyndigheten av prosessøkonomiske grunner valgte å unnlate tiltale etter § 60 a, for derved å øke muligheten for tilståelser.

Det er i ettertid flere dommer som henviser til Murud-dommen hva gjelder straffutmålingen.¹²⁸

I lagmannsrettens dom¹²⁹ i Murud-saken er rollefordelingen mellom de tiltalte nærmere beskrevet. Lagmannsretten var ikke i tvil om at hovedmannen var den ledende i den straffbare virksomheten. Han var initiativtaker og den som ledet den kriminelle aktivitet, og hans virksomhet var målrettet. Tiltalte nr. 2, 3 og 4 benyttet seg bevisst av hovedmannens

¹²⁸ For eksempel LE-2008-46619 (Vannverksaken) og RT-2010-1624

¹²⁹ LB-2007-177805

initiativ, mens tiltalte nr. 5 var et viktig instrument for gjennomføringen av den kriminelle virksomheten, da han stilte sin konto til disposisjon og dermed bidro til formidling av pengene. Det uttales at de tiltalte *“har sammen bidratt i et nettverk”*. Dette hadde pågått over lang tid, og det hadde etterhvert blitt *“utviklet et system som muliggjorde at de ved sin strategi overfor de aktuelle leverandører kunne kanalisere midler tilbake til seg selv.”* Det ble også uttalt at handlingene i det alt vesentlige skjedde i korrupsjonshensikt.

Denne delen av dommen ble ikke anket til Høyesterett.

Av det ovenstående fremgår at de tiltalte ble ansett å jobbe i et nettverk, der de ulike aktørene hadde forskjellige roller, utviklet i et system. Virksomheten hadde pågått over lang tid og var målrettet. Samtidig var flere av handlingene preget av korrupsjonshensikt, men tiltale ble altså ikke tatt ut etter strl. § 60 a.

LE-2008-46619, Vannverksaken

Dommen ble avsagt av Eidsivating lagmannsrett 28.5.2010. Den ble ikke anket, og er derfor rettskraftig.

Noen av de straffbare forholdene ble utført i perioden før 4.7.2003, altså før det tidspunkt da strl. § 60 a og korrupsjonsbestemmelsene trådte i kraft. Det var imidlertid flere straffbare forhold som ble utført etter at de nye bestemmelsene trådte i kraft.

Det var her fem tiltalte, hvorav ett selskap. To av de tiltalte var far og sønn.

Hovedmannen ble funnet skyldig i økonomisk kriminalitet i form av utroskap og korrupsjon for store beløp gjennom en årrekke frem til høsten 2005, samt ett tilfelle av forsikringsbedrageri i 2003. I tillegg til å ha tappet de interkommunale selskapene, der han var daglig leder, for beløp og verdier rundt 30-35 millioner kroner, hadde han foretatt

illojalt motiverte anskaffelser for minst 10 millioner kroner. Straffen ble satt til fengsel i syv år og seks måneder, altså seks måneder under straffen i Murud-dommen. I tillegg måtte han tåle inndragning av fast eiendom i Sør-Afrika som var ervervet for utbyttet av de straffbare handlingene.

Sønnen ble funnet skyldig i medvirkning til sin far - hovedmannens - utroskap mot de to selskapene der faren var daglig leder, samt i medvirkning til korrupsjon for over 10 millioner kroner. Han hadde spilt en viktig rolle, både som medvirker til korrupsjonen, og ved gjennomføring av farens utroskapshandlinger. Lagmannsretten pekte her på at han ved en rekke anledninger bidro ved å skrive fiktive fakturaer, og at en betydelig del av midlene endte opp i selskaper han selv hadde dominerende innflytelse over, der de gav grunnlag for store utbetalinger av utbytte. Videre pekte retten på at han medvirket til å bygge opp farens formue i Sør-Afrika, ved å kanalisere en del av midlene til et selskap i farens navn. Han ble dømt til fengsel i fire år.

To av de andre tiltalte ble dømt til fengsel i henholdsvis to år og 10 måneder og 10 måneder, da de ble funnet skyldige i enkelte tilfeller av aktiv korrupsjon og medvirkning til grov utroskap. Det var her tale om blant annet tapping av 10 millioner kroner fra et av firmaene der hovedmannen var daglig leder. Dette skjedde i perioden fra våren 1998 til august 2005. Den ene av disse tiltalte hadde overført en betydelig del av beløpet til både hovedmannen og hans sønns selskap.

Den siste tiltalte i saken, et entreprenørselskap, ble ilagt en foretaksstraff i form av bot på 3 millioner kroner, da selskapets daværende daglige leder hadde medvirket til overtredelse av straffebudet om utroskap. Handlingen var gjort på vegne av selskapet.

Det er av lagmannsretten uttalt at “[d]en samlede straffbare virksomheten er fortsatt så alvorlig at den, som ett fortsatt utroskapsforhold betraktet, opplagt ville kvalifisert til maksimumsstraffen på seks år. Og så kommer altså domfellelsene for korrupsjon og forsikringsbedrageri i tillegg.”

Som det fremgår av foranstående var det flere personer involvert, forholdene pågikk over lang tid og var planlagt og organisert, og noen av forholdene var fra tiden etter ikrafttredelse av strl. § 60 a, det vil si etter 4.7.2003. Tiltale ble imidlertid ikke tatt ut etter strl. § 60 a.

LB-2009-048300-2, *Bærums-saken*

Dom i Bærums-saken ble avsagt av Borgarting lagmannsrett 18.3.2011. Tre av de tiltalte, som var brødre, var satt under tiltale for blant annet grov korrupsjon som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. To av brødrene ble *“funnet å ha opptrådt som en organisert kriminell gruppe sammen med en tredjeperson”*, og ble følgelig dømt for § 60 a.

Tredjepersonen - den tredje broren - fikk sin behandling av saken fradelt og utsatt, som følge av sin helsetilstand. Den tredje broren ble imidlertid dømt etter § 60 a i tingretten, i likhet med sine to brødre.¹³⁰

Brødrene hadde, til dels ved hjelp av overfakturering og til dels ved hjelp av fiktive fakturaer, tappet kommunen der hovedtiltalte var ansatt som fagansvarlig for overflatebehandling i eiendomsforvaltningen, for over 21 millioner kroner. Tappingen av kommunens midler ble muliggjort som følge av blant annet malearbeider brødrene fakturerte kommunen gjennom deres egne firmaer. Enkelte av maleoppdragene ble aldri utført, men likevel fakturert. Også utgifter i forbindelse med arbeider på private eiendommer ble bakt inn i fakturaer adressert kommunen – som denne derfor betalte.

I tillegg til de tre brødrene var en nevø av hovedtiltalte opprinnelig tiltalt etter strl. § 60 a. Han ble imidlertid frifunnet for strl. § 60 a både i tingretten og i lagmannsretten.

¹³⁰ TAHER–2008–15032

De øvrige tiltalte i saken har hatt egne, uavhengige opplegg med hovedtiltalte. De har av denne grunn ikke vært ansett for å utgjøre en organisert kriminell gruppe.

Lagmannsretten var satt med lagrette, i medhold av strpl. § 352. Det ble stilt separate spørsmål om skyld i henhold til strl. § 60 a. Lagretten svarte ja på dette for de to brødrene, men ikke for nevøen.

I tingrettsdommen (TAHER-2008-15032) ble det ved straffeutmålingen gitt et separat tillegg for skyld etter strl. § 60 a. Et slikt separat tillegg ble også påstått fra aktoriet ovenfor lagmannsretten. En slik fremgangsmåte ved straffeutmålingen var imidlertid ikke lagmannsretten enig i, og uttalte i denne forbindelse:

“Lagmannsretten legger til grunn at straffen skal utmåles på grunnlag av en konkret vurdering av straffverdigheten av de handlinger som er begått, herunder handlingenes preg av å være vel organiserte og systematiske. At straffeloven § 60 a er funnet anvendelig, innebærer at rammen for straffutmålingen øker. Lagmannsretten er imidlertid ikke enig med påtalemyndigheten i at det som følge av at straffeloven § 60 a er funnet anvendelig, skal utmåles et eget tillegg til det straffenivå som lagmannsretten ellers finner riktig.”

Lagmannsretten la i skjerpende retning vekt på at korrupsjonshandlingene var preget av organisering og systematisering. Det ble uttalt at hovedtiltalte sammen med sine to brødre hadde *“utgjort en gruppe hvis hovedbeskjeftigelse de årene tiltalebeslutningen gjelder, har vært å tilegne seg mest mulig av kommunens, og dermed samfunnets, midler.”*

Videre uttalte lagmannsretten:

“Utroskapshandlingene har i dette tilfellet påført kommunen et tap på rundt 900 000 kroner ... mens korrupsjonshandlingene har påført kommunen et økonomisk tap på om lag 20,5 millioner kroner. Ved straffutmålingen vil korrupsjonshandlingene veie tyngst, både som følge av de betydelige beløpene som er blitt unndratt kommunen, den lange tidsperiode

korupsjonen er foregått over, og som følge av de samfunnsinteresser som på denne måten er skadelidende.”

Korrupsjon er i dommen omtalt som blant annet en svært samfunnsskadelig forbrytelse.

Straffen ble fengsel i fem år og seks måneder for hovedtiltalte, mens broren fikk tre år og syv måneder. Nevøen, som ble frifunnet for strl. § 60 a, ble dømt til fengsel i ett år og seks måneder. Alle tre måtte tåle inndragning. Hovedtiltalte ble solidarisk forpliktet sammen med de fire andre tiltalte dømt til å betale ca. 16 millioner kroner i erstatning til kommunen. Broren ble solidarisk forpliktet, sammen med hovedtiltalte, til å betale rundt 8,3 millioner kroner, mens nevøen ble solidarisk forpliktet til å betale rundt 1,8 millioner kroner i erstatning, sammen med hovedtiltalte.

Det er i skrivende stund ikke kjent om noen av de domfelte har anket dommen.

RT-2010-1624

En dom som kanskje med tiden også vil bli ansett som sentral, ble avsagt av Høyesterett 22.12.2010. Saken gjaldt straffutmåling for grov korrupsjon av og ovenfor en offentlig ansatt. Høyesterett bemerket at dette var et helt sentralt moment, og uttalte dessuten at allmennpreventive hensyn gjør seg ualminnelig sterkt gjeldende for straffutmåling ved korrupsjon i det offentlige.

Det var tre domfelte som anket til Høyesterett. To ble dømt til fengsel i syv måneder, og en ble dømt til fengsel i ett år.

Korrupsjonen fant sted i forbindelse med byggesaker i perioden 2004 til 2006. De straffbare forhold ble imidlertid først avdekket i november 2008. I den forbindelse uttalte Høyesterett at *“det lange tidsforløpet bare i begrenset grad tillegges vekt i saker som dette*

når det ikke har vært noe å utsette på fremdriften i saken. Korrupsjon er vanskelig å avdekke. I den foreliggende sak var for eksempel korrupsjonshandlingen innbakt i et prisavslag etter en reklamasjon.”

I Høyesteretts dom er det også bemerket at personlig belastning for domfelte og hans familie ikke kan tillegges vekt ved domfellelse for korrupsjon.

Det er grunn til å tro at nevnte uttalelse fra Høyesterett, som understreker det samfunnsskadelige ved korrupsjon, blir retningsgivende i kommende korrupsjonssaker.

5 Spørreundersøkelse og svar

Som det fremgår av foranstående har strl. § 60 a, med unntak av Bærums-saken, ikke fått noen praktisk betydning i korrupsjonssaker. Det kan være flere årsaker til dette:

1. I mange korrupsjonssaker er det ikke flere enn to personer involvert.
2. Det kan være vanskelig å bevise at et samarbeid om korrupsjon finner sted i regi av en organisert kriminell gruppe, slik dette er beskrevet i Ot.prp. nr. 62 (2002-2003).
3. Det er fast rettspraksis i Norge at organisering av en kriminell virksomhet i seg selv kan være et straffeskjerpene moment, jfr. blant annet følgende sitat fra Ot.prp. nr. 62 (2002-2003), side 37:

“At den straffbare handling er ledd i en organisert virksomhet, er for øvrig et generelt straffeskjerpene moment som tillegges betydelig vekt i rettspraksis. Høyesterett har blant annet fremhevet dette momentet i Rt. 1992 side 1718 (tyveri), Rt. 1995 s. 516 (innførsel av narkotika), Rt. 1998 s. 1673 (salg av stjålne biler), Rt. 1999 s. 5 (innførsel av narkotika), Rt. 1999 s. 1556 (salg av narkotika) og Rt. 2002 s. 160 (innførsel av narkotika).”

Det er følgelig en mulighet for at de forskjellige aktørene innen påtalemyndigheten i korrupsjonssaker har vurdert det slik at det ikke er nødvendig å legge listen så høyt at det tas ut tiltale etter § 60 a når man langt på vei kan oppnå det samme ved under straffeutmålingen å prosedere på skjerpelse som følge av organisering. Spesielt i

grove korrupsjonssaker kan det tenkes at slike konklusjoner er blitt trukket, jfr. at strafferammen er på inntil 10 år.

For å forsøke å få kunnskap om hvordan påtalemyndigheten har tenkt i korrupsjonssaker sendte jeg 16.1.2011 ut følgende spørsmål per e-post, til de 10 statsadvokatembetene samt Økokrim og Det nasjonale statsadvokatembetet:

- 1. Har dere noen gang tatt ut tiltale for strl § 60a i forbindelse med korrupsjon?*
- 2. Hvis tilfelle, hvor mange ganger og hva ble utfallet av sakene?*
- 3. For hvilken rettsinstans foreligger endelig dom? Er det evt noen dommer som ikke er rettskraftig enda?*
- 4. Har dere hatt noen saker hvor det har vært vurdert å ta ut tiltale etter § 60a ifm korrupsjon? I så fall, kan dere oppgi antall slike saker?*
- 5. Hvis dere har hatt korrupsjonssaker hvor tiltale har vært vurdert etter § 60a, men ikke er blitt tatt ut, er det mulig å si noe kortfattet (stikkordsmessig) om årsaken til at tiltale etter § 60a ikke ble tatt ut?*

Jeg har fått i alt 10 svar, hvorav tre muntlige tilbakemeldinger per telefon og syv skriftlige per e-post. Disse kan systematiseres som følger:

Av de embetene jeg har fått svar fra, har kun ett embete tatt ut tiltale etter strl. § 60 a i forbindelse med korrupsjon. Dette er den tidligere omtalte Bærums-saken, der tiltalen er tatt ut av Oslo statsadvokatembeter. Om denne saken har jeg fått følgende tilbakemelding:

“[D]et er ikke helt enkelt å finne svar. Vårt IT og Analyse-kontor har forsøkt å skaffe oversikt over vår bruk av strl. § 60 [a] i kombinasjon med §§ 276 a og b og har ikke funnet mer enn 1 - en - sak hvor slik tiltale foreligger. ... Denne saken ble aktorert for Asker og Bærum tingrett i første instans og i Borgarting lmr i annen instans. Lagretten svarte ‘ja’ til anvendelsen av § 60a, men dom med straffutmåling foreligger ikke ennå. Dom forventes primo mars. Deretter vil det ta noe tid før det er avklart om dommen påankes til Høyesterett. Vi har m.a.o. ennå ingen rettskraftige dommer å vise til på dette området.”

Av de embetene jeg har fått svar fra har ett embete overhodet ikke tatt ut tiltale for korrupsjon, slik at det heller ikke har vært aktuelt å vurdere om strl. § 60 a kan benyttes.

Ett embete har svart at de har tatt ut noen korrupsjonstiltaler, men at “§ 60 [a] krever at det er en organisert gruppe på 3 eller flere personer. Hovedregelen i praksis er at det er to personer involvert i slike saker - den aktive og den passive tilbyder.” Videre svarte embetet at de korrupsjonstilfellene de har hatt til behandling har vært *“enkelstående handlinger, slik at persongruppen ikke kan sies å ha hatt ‘som hovedformål å begå...’ et straffbart forhold.”*

Interessant i forbindelse med denne uttalelsen er at Høyesterett i NOKAS-dommen avsagt 29.6.2007,¹³¹ har fastslått at en enkeltstående handling kan være gjenstand for bruk av strl. § 60 a. I saken kom § 60 a til anvendelse for 11 av i alt 13 tiltalte.¹³² Den straffbare handlingen som ble behandlet i dommen gjaldt ett forhold - ranet av tellesentralen Norsk Kontantservice AS (NOKAS) i Stavanger i 2004.

Et annet embete har kun hatt én korrupsjonssak. Det var imidlertid ikke aktuelt å bruke § 60 a i den aktuelle saken. Embetet uttalte at det ikke er noen *“nødvendig sammenheng mellom at flere personer må ha vært involvert i en straffbar virksomhet, og § 60a. Det er en del krav som må være oppfylt for at § 60a skal komme til anvendelse som slett ikke alltid er oppfylte i korrupsjonssaker. Hvis en vil gi, og en annen vil motta en utilbørlig ytelse, er det slett ikke sikkert de er del av en organisert kriminell gruppe hvis hovedaktivitet er å begå tilstrekkelige alvorlige straffbare handlinger.”*

Det nasjonale statsadvokatembetet ble etablert 1.8.2005, for å bekjempe organisert og annen alvorlig kriminalitet.¹³³ Embetet har et særskilt ansvar for behandlingen av saker innen blant annet organisert kriminalitet. Embetet behandler imidlertid ikke saker

¹³¹ RT-2007-1056

¹³² RT-2007-1056 avsnitt 72-80, og LG-2006-64391-1

¹³³ Riksadvokaten: <http://www.riksadvokaten.no/ra/ra.php?said=120>

vedrørende korrupsjon, og har følgelig ikke hatt noen saker vedrørende dette. Det nasjonale statsadvokatembetet behandler andre typer saker, særlig narkotika-saker.

Økokrim er derimot den sentrale enhet for etterforskning og påtale av blant annet økonomisk kriminalitet, deriblant korrupsjon.¹³⁴ Økokrim har på sine nettsider¹³⁵ lagt ut ulike statistikkoversikter for årene 2005 til 2010, over antall saker de har behandlet, etterforsket og ytet bistand til. Statistikken er bygget på politiets straffesakssystem Strasak og Økokrims egne saksdatabaser.¹³⁶ I 2010 var det kun to inntatte sakskomplekser¹³⁷ vedrørende korrupsjon, av 19 sakskomplekser totalt, mens det var henholdsvis en og to saker i 2008 og 2007. I 2009 var det ingen sakskomplekser vedrørende korrupsjon.

Det gjennomgående for tilbakemeldingene er at det ikke er tatt ut tiltale etter strl. § 60 a i forbindelse med korrupsjonssaker, og at det har heller ikke vært vurdert, med unntak av Bærums-saken, jfr. følgende sitat som kan oppsummere det gjennomgående i besvarelsene:

“Vi har ikke hatt saker hvor det har vært utferdiget tiltalebeslutning med bruk av strl § 60a i forbindelse med korrupsjon. Vi har ... heller ikke hatt saker hvor det har vært vurdert bruk av strl § 60a i forbindelse med korrupsjon.”

Spørsmålet blir derfor hvorfor § 60 a ikke har vært vurdert i forbindelse med korrupsjonssaker. Er det slik at de korrupsjonstilfeller som forekommer kun involverer to personer, slik at det ikke har vært mulig å konstatere en gruppe? Er med andre ord antall personer involvert for få? Eller anses det for krevende å forsøke å passere den nedre grense for at § 60 a skal komme til anvendelse, jfr. kravet om at det må foreligge en organisert

¹³⁴ Berg Olsen (2007) side 19 og St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 79

¹³⁵ Økokrim: <http://www.okokrim.no/artikler/om-okokrim-statistikk>

¹³⁶ Økokrim: <http://www.okokrim.no/artikler/statistikk-kilder>. I Strasak registreres hvert straffbart forhold

¹³⁷ Ett sakskompleks kan inneholde få eller mange straffbare forhold begått av én eller flere personer eller foretak. Økokrim har fulgt de nevnte sakskomplekser fra anmeldelse til påtalevedtak (tiltaler, begjæring om tilståelsesdom, forelegg og påtaleunntatelse), jfr. <http://www.okokrim.no/artikler/statistikk-kilder>

kriminell gruppe med krav til hierarkisk struktur etc.? Eventuelt anses det unødvendig å forsøke å få domfellelse etter § 60 a når man med hensyn til straffens lengde kan oppnå mye av det samme ved å prosedere på den organisering som kan konstateres?

6 Sammenfatning og vurdering

6.1 Sammenfatning

Mye tyder på at strl. § 60 a i praksis ikke har blitt et så kraftig virkemiddel mot organisert kriminalitet som ønsket. Som følge av de begrensninger som ligger i lovteksten, jfr. spesielt vilkåret om at det skal foreligge en “organisert kriminell gruppe”, har påtalemyndigheten i noen saker ikke nådd frem med sin påstand om domfellelse også etter strl. § 60 a. Som eksempel kan nevnes LB-2008-20980.¹³⁸ Dette kan være noe av årsaken til at påtalemyndigheten har vært noe tilbakeholden med å påstå § 60 a i korrupsjonssaker.

En vel så nærliggende forklaring kan være at strafferammen for grov korrupsjon på fengsel i inntil 10 år er så vid at den i praksis favner selv de aller groveste tilfellene. Hvis man i tillegg tar hensyn til at graden av organisering, i henhold til fast norsk rettspraksis, vil være et straffeskjerpende moment, kan det i korrupsjonssaker virke unødvendig bebyrdende for påtalemyndigheten også å ta ut tiltale etter strl. § 60 a, og derfor måtte legge opp bevisføring også i forhold til dette.

Med en strafferamme på inntil 10 år, og med graden av organisering som et anerkjent straffeskjerpende moment, vil det i grove korrupsjonssaker være godt med virkemidler for å få gjennomslag for fengselsstraffer som tar tilbørlig hensyn til de spesielle samfunnsskadelige forhold som skiller korrupsjon fra de fleste andre økonomiske forbrytelser.

I så henseende representerer lagmannsretten i Bærums-saken et unntak, i og med at det i denne saken ble tatt ut tiltale også etter § 60 a, og påtalemyndigheten fikk medhold i dette.

¹³⁸ Dommen er nærmere omtalt under oppgavens kapittel 3.4, se oppgaven side 26 flg.

Om denne side av dommen vil bli anket til Høyesterett og eventuelt sluppet gjennom, gjenstår å se.

Hvis strl. § 60 a blir endret slik det har kommet signaler om, jfr. St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 99, kan resultatet bli bestemmelser som er mer egnet til bruk i korrupsjonssaker enn det som er tilfellet per i dag. Det er i denne forbindelse av interesse å trekke frem det som professor Larsson skriver i sin bok *“Organisert kriminalitet”*.¹³⁹ Han beskriver her begrepet “organisert kriminalitet” som *“en særegen sosial konstruksjon”*. Med dette mener han at begrepet har blitt konstruert for å dekke enkelte former for særegne sosiale forhold. Dette er grunnen til at vi oppfatter organisert kriminalitet som nettopp organisert kriminalitet.

En del av problemet med begrepet, uttaler professor Larsson, er at det ikke er verdinøytralt, og dermed er gjenstand for flere negative assosiasjoner. Professor Larsson selv mener at begrepet må snevres inn og gjøres enklere, for at det skal bli håndterbart. Han trekker frem organisasjons-, tids- og nettverksaspektet som noe av det mest sentrale for norske forhold. I samme forbindelse hevder professor Larsson at *“korrupsjon er langt på vei unorsk innen organisert kriminalitet”*.¹⁴⁰

6.2 Vurdering

Den faste praksis som går ut på at graden av organisering vil være et straffeskjerpene moment ved straffeutmålingen er direkte inntatt som en bestemmelse i straffeloven av 2005, jfr. § 77 bokstav e.¹⁴¹ Når straffeloven av 2005 derfor trer i kraft, vil man ha en

¹³⁹ Larsson (2008) side 50 flg.

¹⁴⁰ Larsson (2008) side 53

¹⁴¹ Straffeloven av 2005 § 77 omhandler *“Skjerpene omstendigheter”*, og står i kapittel 14 om *“Fellesregler for reaksjonsfastsettelsen”*, altså i samme kapittel der strl. § 60 a er videreført i § 79 første ledd bokstav c.

bestemmelse i selve straffeloven – åpen og tilgjengelig for alle – som gir adgang til å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet uten å gå veien om domfellelse for organisert kriminell gruppe. Dette er en kodifisering som i og for seg ikke endrer rettstilstanden, men som likevel vil kunne ha en praktisk betydning fordi bestemmelsen om organisert kriminalitet som et straffeskjerpene moment direkte vil fremgå av lovteksten.

Strl. § 60 a er foreslått videreført som § 79 første ledd bokstav c i ny straffelov av 2005. Da det er grunn til å forvente at strl. § 60 a vil bli noe endret, vil dette også kunne få betydning for utformingen av teksten i den nye straffeloven. Det vises her til Justisdepartementets vurdering av den nåværende strl. § 60 a i slutten av 2010.¹⁴² Følgende siteres:

“Etter departementets oppfatning viser gjennomgangen av rettspraksis at straffeloven § 60 a på den ene siden har fått et noe for snevert anvendelsesområde, og på den annen side at det er indikasjoner på at anvendelsen av bestemmelsen ikke har hatt tilstrekkelig skjerpene virkning. Bestemmelsen har vist seg vanskelig å anvende i saker hvor kriminalitet begås av grupper eller nettverk hvor hver deltaker har en bestemt rolle, men hvor strukturen mangler en hierarkisk oppbygging. Slike grupper kan være en like stor trussel mot samfunnet som hierarkisk organiserte grupper. ...

Gjennomgangen av rettspraksis kan tyde på at det er behov for justeringer av straffeloven § 60 a og § 162 c. Departementet peker her særlig på den begrensede rekkevidden bestemmelsene har fått i praksis, i første rekke ved at det nærmest oppstilles som et krav at gruppen må være hierarkisk oppbygd. I tillegg kan det reises spørsmål om bestemmelsen har gitt den ønskede straffeskjerpene virkning. Departementet vil vurdere å foreslå endringer i straffeloven § 60 a, slik at bestemmelsen får et noe bredere virkefelt enn i dag.”

En mer nærliggende mulighet fremfor å endre strl. § 60 a, dersom man ønsker å straffe godt organiserte korrupsjonshandlinger strengere enn i dag, vil kunne være å øke strafferammen for grov korrupsjon. Da vil man ved straffeutmålingen kunne ha et videre spillerom for å

¹⁴² St.meld. nr. 7 (2010-2011) side 99

kunne differensiere i forhold til graden av organisering, uten å måtte gå veien om strl. § 60 a. Dette vil også lovteknisk være enklere enn å innføre spesielle bestemmelser i strl. § 60 a rettet mot korrupsjon, for eksempel å senke kravet om antall deltakere i den organiserte kriminelle gruppe fra tre til to. Imidlertid – med dagens strafferamme på fengsel i inntil 10 år – har man sannsynligvis en strafferamme som harmonerer godt med øvrige norske strafferammer.

Hvis endringer blir gjennomført slik som antydnet i sitatet ovenfor, vil man sannsynligvis få en bestemmelse som er mer anvendelig i korrupsjonssaker. Om dette fører til at strl. § 60 a i endret form blir hyppigere anvendt i korrupsjonssaker, gjenstår å se.

7 Litteraturliste

Lover

Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven) av 17. mai 1814

Almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10

Lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26

Lov om ligningsforvaltning (ligningsloven) av 13. juni 1980 nr. 24

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholloven) av 2. juni 1989 nr. 27

Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) av 17. juli 1998 nr. 56

Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) av 26. mars 1999 nr. 14

Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28

Lov om toll og vareførsel (tolloven) av 21. desember 2007 nr. 119

Forarbeider

NOU 2002:22 En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon

NOU 2000:24 Et sårbart samfunn. Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet

Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

Innst.O.nr. 118 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Innst.O.nr. 105 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

Innst.S. nr. 9 (2002-2003) Innstilling fra forsvarskomiteen og justiskomiteen om samfunnssikkerhet – Veien til et mindre sårbart samfunn

B.innst.S. nr. 4 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2003 vedkommende rammeområde 5, Justis- og politidepartementet

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning), side 477

Etterarbeider

St.meld. nr. 7 (2010-2011) Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats

St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet – Veien til et mindre sårbart samfunn

Rettspraksis

HR-2010-1824-A

RT-2010-1624

HR-2010-1272-U

RT-2009-1109

RT-2009-397

RT-2009-130

RT-2009-14

HR-2008-1867-U

RT-2008-1473

RT-2008-1373

RT-2008-1217

RT-2008-1064

RT-2008-468

RT-2007-1409

RT-2007-1056

RT-2007-744

HR-2007-708-U

RT-2006-120

RT-2006-111

LF-2010-14205

LA-2009-13331

LB-2009-048300-2

LB-2009-164828

LB-2009-35191

LB-2009-7900

LB-2008-20980

LE-2008-46619

LA-2007-149713

LB-2007-103906

LH-2007-158006

LB-2006-178648

LG-2006-64391-1

TAHER-2008-15032

Litteratur

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*. 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004

Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*. Samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Harstad 2008

Berg Olsen, Anders *Økonomisk kriminalitet. Avdekking, gransking og forebygging*. Trondheim, juni 2007

Eckhoff, Torstein *Rettskildelære*. 5. utgave ved Jan E. Helgesen, side 155-213

Engstrøm, Bjørn *Skadeserstatningsloven med kommentarer*. 2010

Larsson, Paul *Organisert kriminalitet*. Oslo, 2008

Matningsdal, Magnus *Norsk spesiell strafferett*. Oslo, juni 2010

Ystehede, Per Jørgen *Økonomisk kriminalitet Nordiske perspektiver*. Utgitt av Nordisk Samarbeidsråd for kriminologi, Oslo 2010

Tidsskrifter

Andersen, Kjell V. *Ytring – Endret straffenivå i lovforarbeider*. I: Tidsskrift for strafferett 2009, side 429-434

Konvensjoner

Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon av 27. januar 1999, side 1

Rapporter

Politidirektoratet *Organisert kriminalitet i Norge – Trusselbildet, utfordringer og anbefalte tiltak 2008/2009*. Mai 2009

Transparency International Norge *Beskytt din virksomhet! Håndbok i antikorrupsjon for Norsk Næringsliv*. 2009

Nettsider

DUO: <http://www.duo.uio.no/sok/search.html?ORGID=87> (Sist besøkt 9. april 2011)

Riksadvokaten: <http://www.riksadvokaten.no/ra/ra.php?said=120> (Sist besøkt 29. mars 2011)

Transparency International Norge:

<http://www.transparency.no/index.php?c=13&kat=Hva+er+korrupsjon%3F> (Sist besøkt 29. mars 2011)

Økokrim: <http://www.okokrim.no/artikler/statistikk-kilder> (Sist besøkt 29. mars 2011)

Økokrim: <http://www.okokrim.no/artikler/om-okokrim-statistikk> (Sist besøkt 29. mars 2011)

Spørreundersøkelse

E-post fra Hedmark og Oppland statsadvokatembeter, 17. januar 2011

E-post fra Trøndelag statsadvokatembeter, 17. januar 2011

E-post fra Rogaland statsadvokatembeter, 18. januar 2011

E-post fra Nordland statsadvokatembeter, 9. februar 2011

E-post fra Troms og Finnmark statsadvokatembeter, 10. februar 2011

E-post fra Oslo statsadvokatembeter, 21. februar 2011

E-post fra Vestfold og Telemark statsadvokatembeter, 4. mars 2011

Samtale per telefon med Hordaland statsadvokatembeter, uke 3 2011

Samtale per telefon med Det nasjonale statsadvokatembetet, uke 5 2011

Samtale per telefon med Agder statsadvokatembeter, uke 10 2011

8 Vedlegg

Vedlegg 1 Spørreundersøkelse av 16.1.2011 sendt per e-post til de 10
statsadvokatembetene, samt Økokrim og Det nasjonale statsadvokatembetet

Forespørsel vedr masteroppgave - strl § 60a og strl §§ 276a og b

Hei,

Mitt navn er ... Jeg skal skrive masteroppgave i juss våren 2011 på Universitet i Oslo, nærmere bestemt forholdet mellom strl § 60a og bestemmelsene om korrupsjon (strl §§ 276a og b), og ønsker i denne forbindelse å stille dere noen spørsmål, som jeg setter stor pris på om dere har mulighet til å avsette litt tid til å besvare.

Bakgrunnen og problemstillingen for temaet til min masteroppgave er i korte trekk følgende:

Strl § 60a åpner som kjent for skjerpet straff dersom forbrytelsen er skjedd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Korrupsjon, på sin side, er noe som krever samarbeid mellom flere personer - minst en innenfor og minst en utenfor. Det burde derfor i utgangspunktet ligge til rette for å bruke § 60a også i korrupsjonstilfeller. Dette er også omtalt i forarbeidene.

Det virker likevel som om rettspraksis og påtalemyndigheten foreløpig har vært tilbakeholden i forhold til dette. Etter at de nye bestemmelsene (§§ 60a, 276a og 276b) trådte i kraft i 2003 har det vært avsagt en rekke dommer der § 60a er benyttet, men så vidt jeg kjenner til er det hittil ingen høyesterettsdommer eller lagmannsrettsdommer der § 60a er benyttet i forbindelse med korrupsjon. Tingrettsdommene har jeg foreløpig ikke oversikt over.

Min masteroppgave skal forsøke å redegjøre for mulige årsaker til at § 60a foreløpig ikke har blitt benyttet i forbindelse med korrupsjon. For å belyse dette best mulig er jeg avhengig av noe input fra praktikere. Jeg vil derfor sette pris på om følgende fem spørsmål kan besvares.

1. Har dere noen gang tatt ut tiltale for strl § 60a i forbindelse med korrupsjon?
2. Hvis tilfelle, hvor mange ganger og hva ble utfallet av sakene?
3. For hvilken rettsinstans foreligger endelig dom? Er det evt noen dommer som ikke er rettskraftig enda?
4. Har dere hatt noen saker hvor det har vært vurdert å ta ut tiltale etter § 60a ifm korrupsjon? I så fall, kan dere oppgi antall slike saker?
5. Hvis dere har hatt korrupsjonssaker hvor tiltale har vært vurdert etter § 60a, men ikke er blitt tatt ut, er det mulig å si noe kortfattet (stikkordsmessig) om årsaken til at tiltale etter § 60a ikke ble tatt ut?

Opplysningene vil bli benyttet i henhold til de regler som gjelder for masteroppgaver, blant annet klausulering av opplysninger som er undergitt lovbestemt taushetsplikt.

Jeg takker på forhånd for alle tilbakemeldinger, som jeg vil sette stor pris på i den travle hverdagen dere har.

Mvh

...